

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Přístup penologie ke kriminalitě cizinců v České republice z hlediska
profylaxe**

Bc. Lucie Schmiedtová

Diplomová práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie Schmiedtová**
Osobní číslo: **H12588**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Přístup penologie k cizincům v České republice z hlediska profylaxe**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V diplomové práci se studentka bude zabývat fenoménem kriminality cizinců v České republice. Práci bude členit do dvou hlavních částí. Na část teoretickou a praktickou. V teoretické části bude zpracováno vymezení pojmů cizinec, druhy pobytu, důvody migrace a studentka se zaměří na osobnost cizince žijícího na cizím území z hlediska sociálního i psychologického. Dále vymezí pojmy penologie, způsob věznění cizinců v České republice ve všech jeho aspektech podložené platnou legislativou. V praktické části bude provádět výzkum s cílem zjistit informovanost cizinců o svých právech a povinnostech na území České republiky z hlediska profylaxe před jejich kriminální činností. Ve výzkumu využije kombinace kvantitativního a kvalitativního výzkumného šetření z důvodu komplexní pojmutí problematiky. Cílem práce je vymežit způsoby, jak naše trestní právo zachází s cizinci ve výkonu trestu a na základě výzkumu navrhnout možnosti profylaxe před trestnými činy cizinců na našem území.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. Etnické komunity: Integrace, identita.
Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2012. ISBN
97-88087398135.7

BUDKA, J. Základy činnosti kriminální, cizinecké a pohraniční policie. Praha:
PA ČR, 1997. ISBN 80-85981-52-1.

**SCHEINOST, M. Trestná činnost cizích státních příslušníků v ČR a etnický
faktor v organizované kriminalitě.** Praha: Institut pro kriminologii a sociální
prevenci, 1996. ISBN 80-86008-12-6.

ŠÍŠKOVÁ, T. Menšiny a migranti v ČR. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648

VAN KALMTHOUT, A M. Foreigners in European Prisons. Netherland: Wolf
Legal Publishers, 2007. ISBN 9058502759.

ZAPLETAL, J. Kriminologie II. Praha: PA ČR, 1999. ISBN 80-7251-003-7.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Mgr. Ilona Ďatko, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **28. května 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2014**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. května 2013

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26.6 2014

.....

Bc. Lucie Schmiedtová

Poděkování

Velice děkuji paní PhDr. Mgr. Itoně Moravcové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu při zpracování této diplomové práce.

Dále chci poděkovat paní Mgr. Ivoně Baklíkové z Centra na podporu integrace cizincům za laskavou pomoc a ochotu se mnou probírat některé specifické části této práce a za přístup k materiálům, který mi poskytla.

Mé poděkování patří také mé rodině, mým blízkým a přátelům za projevenou podporu.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na fenomén kriminality cizinců v České republice. Zaměřuje se především na profylaktická opatření k této problematice. Sleduje a zkoumá informovanost cizinců o svých právech a povinnostech v České republice. Poskytuje rozsáhlé návrhy k řešení problematiky kriminality cizinců.

KLÍČOVÁ SLOVA

Cizinci, kriminalita, profylaxe, vězeňství, migrace, integrace

TITLE

Penologie Access to foreigners in Czech Republic in Terms of Prophylaxis.

ANNOTATION

Master thesis is focused on phenomenon of criminality of foreigners in the Czech Republic. It focuses mainly on prophylactic measures on this issue. It monitors and studies the awareness of immigrants about their rights and obligations in the Czech Republic. Provides extensive proposals to tackle crime foreigners.

KEYWORDS

Foreigners, crime, prophylaxis, prisons, migration, integration.

Seznam zkratk

CPIC Centrum na podporu integrace cizinců

IKSP – Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Koncepce – Krajské koncepcie prevence kriminality

MV Ministerstvo vnitra

MZV Ministerstvo zahraničních věcí

Strategie – Strategie prevence kriminality

SUZ – Správa uprchlického zařízení

VS – Vězeňská služba

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

VS – Vězeňská služba

Terminologie

- Penologie

Penologie pochází z latinského *poena* /“*péna*“, což je možné přeložit jako *trest*. Jedná se o aplikovanou integrativní vědu o trestech a trestání. Penologie v širším pojetí zahrnuje celou takto vymezenou problematiku, tj. mohla by pojednávat např. i o trestání předškolních dětí. Pro její soudobou koncepci jsou však obdobná témata marginální a s důvěrou je přenechává nejčastěji vědě o výchově, tedy pedagogice. Sama se pak (již ve svém užším pojetí) zabývá tresty ukládanými řádným soudem (Hála, 2010).

- Integrace, adaptace

J. Diamant (2003) definuje integraci jako vyšší stupeň adaptace. Proces adaptace probíhá často ve fázích: orientace, srovnávání, začlenění. Lze ji chápat jako úspěšné začlenění do nového prostředí, v němž se emigrant dobře cítí a jímž je dobře přijat. V procesu integrace lze také rozlišovat různé fáze: idealizace nového prostředí, vystřízlivění a identifikace. Proces integrace může trvat velmi dlouho a může se protáhnout do několika generací. Je to dvousměrný dlouhodobý proces, v němž jak emigrant, tak jeho nové prostředí stanoví dočasné nebo trvalé hranice vztahu.

- Profylaxe

Termín profylaxe jsem pro tuto práci vybrala záměrně.¹ Profylaktická opatření jsou taková opatření, která včasně vyhledávají, diagnostikují a tím předchází nežádoucím jevům (Hartl, Hartlová, 2010). Nejedná se tedy pouze o preventivní jednání, ale zahrnuje i zmíněné

¹ Termín je nejvíce používán ve zdravotnictví ve významu „zabránění vzniku určité nemoci“ (Hartl, Hartlová 2010, str. 446), objevuje se ale i v dalších oborech, jako je technika, sociologie, psychologie či kriminalistika. Z tohoto důvodu byl do této práce vybrán – i v této práci pracuji s poznatky více oborů, proto vím, že významově se nerozcházejí.

vyhledávání souvislostí a přímou diagnostiku. Ottův naučný slovník (1890, s. 1215) definuje profylaxi jako „opatření, uvarování, používání určitých pravidel a zařízení na ochranu proti zevním nehodám, proti úrazům, škodám na zdraví nebo společenským zlům.“ Upřesňuje také, že tato pravidla vycházejí ze „znalostí poměrů zevních, z povahy věcí kolem nás a ze znalosti podmínek života vůbec, tedy ze zkušenosti a rozličných odborných věd.“ Tímto výkladem je tomuto termínu dána vyšší váha než termínu prevence, ačkoliv na sebe tyto dva termíny v odborných psychologických slovnících odkazují, poněvadž ze svého jediného významu zkoumá ve více vědách stejnou problematiku a zaručuje multidisciplinaritu tohoto pojmu, která je v této práci nezbytná.

- Cizinec

Pojem cizinec je jasně ukotven v našem právním řádu. Dle zákona o pobytu cizinců se cizincem rozumí každá fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie. (§1, zák.č. 326/1999 Sb, o pobytu cizinců na území ČR). Za cizince lze tedy v souladu s obecně přijímanou definicí považovat fyzickou osobu, která není občanem hostitelského státu (*host country*) či státu pobytu, ale která je vázána státoobčanským poutem ke státu, z něhož pochází (stát původu) nebo která nemá žádné státní občanství a nachází se tak v postavení *jedince bez státní příslušnosti*^{2,3}. Mimo právní normy je ovšem patrné, že společnost vnímá jako cizince kohokoliv z jiné země bez ohledu na to, zda české občanství nabyt.

² V tomto kontextu jsem se v literatuře setkala s označením „bezdomovec“ (Pořízek, 2011) nicméně mi tento termín připadá natolik matoucí, že jsem se uchýlila k méně používanému termínu „*jedinec bez státní příslušnosti*“.

³ KAMTO, M. *Preliminary report on the expulsion of aliens*. International Law Commission. Fifty-seventh session. Geneva, 2 May - 3 June and 4 July - 5 August 2005. A/CN.4/1554, bod 7 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/296/11/IMG/N0529611.pdf?OpenElement>>.....
an alien is a person who is not a national (citizen) of the state in whose territory he finds himself. An alien may be a national of a foreign state, or he may be a stateless person (i.e., a person who is not recognised as a national of any state). Person may possess several nationalities (so called “dual nationality”), but if one of them is that of the state in whose territory he is present, he will not – as a rule – be considered as alien“.

- Migrace

Migrací neboli stěhováním, se zabývá ve svých pracích německý profesor K. Bade (2005) a nazývá jí mechanickým přesunem obyvatelstva, tedy formou prostorové mobility mezi dvěma územními jednotkami. Migraci lze vnímat jako *vnitřní* a *vnější*. Jestliže vezmeme jako územní celek stát, pak se vnitřní migraci rozumí pohyb osob uvnitř svého státu. V mé práci projednávám formu vnější migrace, pohyb osob mimo svůj stát. Emigrantem se poté rozumí člověk, který odchází žít do jiné země, a imigrantem chápeme cizince, který přichází žít do naší země. (Kotková, 2012)

- Kriminologie, kriminalita

Pojem kriminologie se odvozuje od latinského slova CRIMEN = zločin a řeckého LOGOS = slovo. Tedy nejobecněji můžeme kriminologii vymezit jako „*nauku o kriminalitě (zločinnosti) a problémech s ní souvisejících*“ (Záhorská, 2007, s. 21). Autorka dále specifikuje i pojem kriminalita, která je potom předmětem zkoumání kriminologie a lze ji popsat jako veškeré páchaní přestupků nebo trestných činů. Více sociologický a historický kontext dává své definici I. Zoubková a M. Moullisová (2004, str. 13), které kriminalitu uvádí jako „*sociálně-patologický jev, který doprovází lidskou společnost a spolu s jejím vývojem se mění i její jevové formy*“.

Obsah

Úvod.....	14
TEORETICKÁ ČÁST	16
1. Cizinec v jinonárodním prostředí	16
1.1 Historický pohled na přistěhovalectví v kontextu kriminality.....	16
1.2 Faktory a příčiny migrace	19
1.3 Psychosociální identita cizince v nové zemi	21
1.3.1 Kulturní šok	25
1.4 Přípravenost české společnosti na migraci	26
2 Úvod do problematiky kriminality cizinců.....	29
2.1. Příčiny a faktory kriminality páchané cizinci v České republice	31
2.2 Vývoj kriminality cizinců v České republice v číslech	33
2.3 Věznění cizinců v ČR	35
2.3.1 Specifika věznění cizinců	35
2.3.1.1 Komunikace	36
2.3.1.2. Etnická specifika.....	37
2.3.1.3. Umíst'ování cizinců.....	37
2.3.1.4 Stravování	38
2.3.1.5. Zdravotnická péče.....	38
2.4. Programy zacházení pro cizince - aplikace resocializační pedagogiky na problematiku věznění cizinců	39

2.5 Správní vyhoštění cizinců.....	42
2.6 Osobnost pachatele trestného činu v kontextu kulturního šoku	43
2.7 Aktuální prevenční přístupy České republiky ke kriminalitě cizinců.....	45
2.7.1 Úrovně prevence kriminality	46
2.7.2 Opatření prevence kriminality	47
2.7.3 Účastníci prevence kriminality v České republice	47
2.7.4 Aktuální zpracování prevence kriminality v České republice	50
2.8. Resorty, které se zabývají problematikou cizinců	53
PRAKTICKÁ ČÁST	57
3. Mapování přístupnosti informací cizincům o jejich právech a povinnostech na území České republiky v kontextu profylaxe před kriminálními činy. Dotazníkové šetření zjišťující hodnotící kontext přístupu k informacím.	57
3.1 Popis zkoumání.....	57
3.1.1 Časový harmonogram výzkumu	59
3.1.2 Ukotvení použitých metod zkoumání a vysvětlení jejich aplikace.....	59
3.1.3 Výzkumná otázka	61
3.1.4 Náležitosti kvantitativního zkoumání	61
3.2 Teoretická východiska zkoumání	63
3.2.1 Zdůvodnění potřeb cizinců získávat informace	65
3.3. Interpretace dat z dotazníku a jejich komparace se skutečností	68
3.4 Závěr výzkumu	86
3.5. Návrhy řešení.....	89

Závěr	93
Literatura:.....	96
Přílohy:.....	102

*„Jsem tu dobře?
Narodil jsem se u slušných lidí?
Ve slušném století? Nevedou náhodou válku?
Je tady zrušeno otroctví? Mám správnou barvu kůže?
Vhodný původ? Smím dýchat?
Tak děkuju.“*

- L. Aškenazy (český spisovatel, emigrant)

Úvod

Problematika kriminality cizinců a přístupy penologie v naší zemi k jejímu řešení je v současné době velmi aktuálním a zároveň citlivým tématem. Migrace obyvatel a s tím spojené vytváření společností, ve kterých spolu žijí různé etnické skupiny, s sebou také většinou přinášela problémy založené na kulturních, případě i náboženských rozdílech mezi majoritním obyvatelstvem a minoritami. Samotnou kriminalitu potom občané naší země pravděpodobně vidí palčivěji, než jaká podle statistik skutečně je, ovšem o to je tento problém důležitějším.

Liberalizace cestování a uvolnění mezinárodních vztahů tento problém velmi znatelně ovlivnilo. Otevřelo cestu především ruským, ukrajinským, balkánským, bulharským a čínským mafiím, s nimiž se snaží zločinecké skupiny občanů naší republiky spolupracovat zejména při krádežích a pašování motorových vozidel, starožitností, drog, zbraní a jaderného materiálu. Na vysokém stupni organizovanosti je rovněž převádění cizinců bez dokladů přes hranice, kuplířství a obchodování se ženami (Vichlenda, Krček 2011). Tato práce ovšem nepojednává o kriminalitě, za kterou cizinci účelně míří do cizí země. Nepracuje tedy s problematikou organizovaného zločinu a účelové nelegální migrace. Tato práce zpracovává tu kriminalitu, kterou u nás cizinci páchají sami a ztotožňuje se s tou, co tu páchají domorodci.

Tendence vzrůstající kriminality a změny její struktury ovlivněnou příchodem cizinců do naší země je záležitost, ke které musejí být nastavena konkrétní řešení a opatření, nejlépe profylaktická, aby se co nejlépe zvládl a eliminoval. Jedná se totiž o problematiku, kterou Česká republika sice vnímá, navrhuje ji specifická opatření a i ve věznicích nastavila podmínky pro cizince, ovšem již znatelně méně se věnují její profylaxi.

V prvním bloku teoretické části uvádím do problematiky prostřednictvím plynulého průřezu historického pohledu na přistěhovalectví v kontextu kriminologie, které ústí v aktuální koncepci problematiky. Dále pokračuji uvedením faktorů migrace, navazuji na psychosociální identitu jedince v cizí zemi a pomocí odborné literatury a výzkumů polemizuje nad připraveností české společnosti na migraci.

Druhý blok teoretické části vztahuje teoretická východiska z části první na kriminalitu, tedy na podstatu této práce. Po uvedení do problematiky kriminality cizinců uvádím její faktická data a podkládám je statistikou. Poté zpracovávám do práce přístupy k věznění cizinců ze všech zpracovávaných pohledů. Konec tohoto bloku je věnován studiu osobnosti pachatele trestného činu a uvedením aktuálních profylaktických řešení, které penologie ke kriminalitě zpracovává. V této kapitole plynule přecházím k výzkumu tím, že uvádím resorty, které pracují s cizinci v České republice

Praktická část jedno z těchto opatření, konkrétně informovanost cizinců podrobuje výzkumnému šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Cizinec v jinonárodním prostředí

Změna prostředí, v kterém člověk vyrůstal, ve smyslu trvalé migrace, znamená vždy velký zásah do života jednotlivce. Emigrovat znamená změnit dosavadní styl života, opustit své přátele, rodinu, jistoty, opustit vlast, kulturní hodnoty a mnohdy i vzdát se svého majetku. Člověk, který odchází ze své země, se z nějakého důvodu rozhodl opustit prostředí, v němž se narodil a vyrostl, a usadit se v prostředí, které nezná, jež mu je cizí. „Z občana se stává cizinec, z homogenní části jednoho celku heterogenní část celku druhého“ (Diamant, 1995).

Jedinec je nyní v nepřírozeném postavení, místo přerušovaných starých svazků mají vznikat nové, je nutno se znovu přizpůsobit, sžít se s odlišnými lidmi a s novou kulturou, osvojit si jiný jazyk i jiný způsob myšlení. Stát se opět „někým“ a nezůstat „nikým“, usilovat o to, stát se občanem a nezůstat cizincem.

Je toho mnoho, co musí člověk v nové zemi zvládnout, téměř vše bylo většinou narušeno a téměř vše je nutné znovu vybudovat. Diamant (1995) srovnává emigraci s těžkou operací, která může mít krátkodobé, případně i dlouhodobé či trvalé nepříznivé následky na duši člověka.

1.1 Historický pohled na přistěhovalectví v kontextu kriminality

V dobách, kdy člověk poprvé dosáhl vývojového stupně homo sapiens, nebýval trvale připoután na jedno místo, k jedné oblasti. Rodiny, i celé kmeny a rody, podle potřeb i několikrát za rok měnily místo svého pobytu, v závislosti na přírodních podmínkách, roční době, možnostech uživit se na daném teritoriu i z hlediska nebezpečí, která se mohla na

daném místě vyskytnout. Tak tomu bylo, když v lidském společenství platila výhradně práva přirozená, tedy práva spočívající na apriorních principech lidského bytí. Později, kdy vývoj lidstva dospěl dále a vznikla potřeba vytvořit a kodifikovat právo pozitivní, došlo paradoxně s rozvojem civilizace, tj. se vznikem měst i států a s rozvojem zemědělství a obchodování i k prvním omezením přirozených práv lidských (Bade, 2005).

Posuneme-li po časové ose o větší kus dopředu, do doby vzniku prvních územních formací, které se dají nazývat státy, dostaneme se do období vzniku prvních říší. I v těchto dobách docházelo ke značnému přesunu obyvatelstva. K největšímu v tomto období, kterému se dnes říká velké stěhování národů, (4. až 7. století n. l.), které počalo nájezdy Mongolů a Hunů do Evropy a do prostoru dnešního Ruska. Tito nájezdníci tak donutili germánské a slovanské kmeny k přesídlování (Danielisová in Bárta, 2005).

S objevením Ameriky v 15. století, přišel i vznik prvních kolonií. Tyto v průběhu 16. století začínají, v souvislosti s obděláváním půdy, pociťovat nedostatek levné pracovní síly. Vznikl tak obchod s otroky, který trval až do počátků 19. století. Odhaduje se, že v průběhu více než dvou století bylo z Afriky násilně transportováno do Ameriky, Karibiku a Evropy cca. 15 milionů lidí. Jedná se tak o největší masovou násilnou migraci v dějinách lidstva. Otroctví bylo v zemích Britského impéria zrušeno roku 1833, a ve Spojených státech roku 1865 (Bade, 2005).

Po roce 1870 přišla další obrovská vlna migrace z evropských zemí. Tato migrace měla pracovní charakter a ukončilo ji až vypuknutí I. Světové války v roce 1914. Tohoto obrovského odchodu obyvatel se zúčastnilo přibližně 50 milionů lidí z celé Evropy. Na této migraci se podíleli lidé ze všech zemí Evropy, tedy i z území dnešní České a Slovenské republiky.

V tomto období se přesouváme k historii v naší zemi, kde se začala psát vlastní historie. Česká republika respektive Československo bylo od svého vzniku v roce 1918 koncipováno jako vícenárodní stát. Vedle Čechů a Slováků zde žilo více než čtyři miliony Němců, Maďarů, Ukrajinců, Židů, Poláků a Rómů (Šíma, 1945). Další geopolitický vývoj charakterizoval opačný trend: vyvraždění většiny židovské a romské menšiny za německého protektorátu, vyhnání německé a zčásti maďarské menšiny po druhé světové válce, ztráta Zakarpatské Ukrajiny na konci války, a rozpad Československa v roce 1992, který ukončil soužití se Slováky. V poválečném období do konce osmdesátých let byla přímo i nepřímo politicky prosazována etnická homogenizace české společnosti, kdy byla vnučována i kulturní a sociální uniformizace společnosti a jejího způsobu života. Kulturní a jazyková vybavenost národa notně poklesla. Česká společnost ztratila kontakt s vývojem západní Evropy.

V letech 1945 – 1989 byla česká společnost konfrontována pouze v několika případech se silnější vlnou imigrace cizinců, kteří pocházeli převážně z bývalých komunistických zemí. Mezi tyto imigrační skupiny pařili například Bulhaři, Řekové, Poláci, Vietnamci, Kubánci, Angolané či severní Korejci. V 80. letech zde bylo 28 000 cizinců s trvalým pobytem a 9000 s dlouhodobým pobytem (Moulišová, 2010).

Po roce 1989 imigrace prudce narostla a sílí i nadále. S tímto trendem je nutné počítat i do budoucna. V devadesátých letech počet legálně usazených cizinců postupně vzrůstal, mezi lety 1994 a 1999 se více než zdvojnásobil ze zhruba 100 tisíc na počty kolem 200 tisíc pobývajících cizinců. Nárůst počtu cizinců pokračoval s mírnými výkyvy až do roku 2005, kdy bylo v České republice evidováno přibližně 280 000 cizinců. Nárůst pokračoval a k nynějšímu roku se dokonce téměř zdvojnásobil. Český statistický úřad uvádí, že na území České republiky bylo ke konci roku evidováno více než 400 000 lidí s jinou státní příslušností (Lupták, Luptáková, 2013). Nejvíce se jedná o státní příslušníky Ukrajiny (134 281, 31%),

S výrazným odstupem následuje Slovensko (71 780, 17%), Vietnam (60 289, 14%), Rusko (31 807, 7%), Polsko (18 242, 4%) a Německo (13 871, 3%), (www.czso.cz). (viz. Graf č. 1)

Do budoucna lze předpokládat přibývajícím trend počtu cizinců v České republice, což je třeba chápat jako výzvu pro důkladnější propracování integračních politik.⁴

Výše zmíněné velmi rozsáhlé sociálně ekonomické změny posledního desetiletí minulého století se projevily nejen například v nových typech kriminality páchané na našem území⁵, ale také se odrazily na struktuře pachatelů trestné činnosti. Otevření hranic s sebou pochopitelně nese větší množství cizích státních příslušníků páchajících trestné činy na území České republiky. V souvislosti s tím se v českých věznicích významně změnil počet a národnostní složení vězněných cizích státních příslušníků.

1.2 Faktory a příčiny migrace

V minulosti byla migrace zdrojem lidského pokroku, v moderní době je důsledkem globalizace, urbanizace, ekonomických a populačních faktorů, válek, porušování lidských práv, existence chudoby, politické a náboženské perzekuce, etnických konfliktů, zhoršujícího se stavu životního prostředí, se kterým úzce souvisí přírodní a ekologické katastrofy (Lupták, Luptáková, 2013). Lze tedy říci, že migrant není mnohdy „pánem situace“ a J. Diamant (1995) velmi důrazně upozorňuje na fakt, že pokud se jedná o nedobrovolnou migraci, jedná

⁴ Je důvod předpokládat, že do budoucna se tento trend bude držet a Česká republika bude i nadále zemí tzv. imigrační, tedy zemí, kterou opouští menší procento lidí, než do ní přichází (Populační prognóza ČR do roku 2050, 2004)

⁵ Vyházíme-li z policejních statistik, rok 1989 je posledním rokem téměř dvacetiletého období relativně stálé úrovně kriminality. V následujících letech 1990-1993 kriminalita rychle roste a to i přes protichůdně působící opatření provedená právě v tomto období (novelizace trestního zákona). Celkem došlo v roce 1993 oproti roku 1989 k3,5 násobnému zvýšení registrované kriminality. Po roce 1989 kriminalitě jednoznačně dominovala kriminalita majetková. Byl zaznamenán i nárůst násilné kriminality, doprovázen její brutalizací. Objevily se kvalitativně nové jevy, jako například nástup organizovaného zločinu, nelegální migrace a některé formy hospodářské kriminality (www.csu.cz).

se o velmi výrazný zásah do osobnosti jedince, který ovlivní celý jeho budoucí proces integrace.

Z těchto nových trendů vychází, že je nutné odlišovat faktory, které motivují migranty k pohybu, tak zvané „push“ (vytlačující) a „pull“ (přitahující) faktory. Mezi takové faktory, které mohou nutit k vystěhování z určité země, patří například vysoká míra nezaměstnanosti a naopak ekonomická expanze hostitelské země může být faktorem přitahujícím migranty (Scott, 2009).

Palát (2013) uvádí, že převažující příčiny migrace lze v současném světě spatřovat zejména v rozdílech v bohatství mezi jednotlivými světadíly, v síle ekonomik jednotlivých zemí a úrovni ekonomického rozvoje a v životní úrovni jejich obyvatel. Tuto myšlenku podporuje i náš právní řád, kde se uvádí, že: „... *při sledování migrace nelze mít na zřeteli jen jevy migraci vyvolávající, ale i faktory migraci umožňující nebo jí napomáhající.*“ (Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace, 2012, s 48) I D. Drbohlav (In Šisková, 2001) uvádí faktory, které ovlivňují rozhodování migrantů o změně svého bydliště. Mezi tři nejdůležitější patří místo emigrace (mateřská země), místo migrace (cílová země) a tranzitní země. Dalšími parametry jsou např. geografická poloha, socioekonomická situace, migrační historie a politika daných zemí.

Svět tedy byl, je i v blízké budoucnosti bude konfrontován s pozitivními i negativními faktory vyvěrajícími z mezinárodní migrace, jež bezesporu představuje jednu z globálních výzev lidstva. Obecně se začalo prosazovat přesvědčení, že migrace a zejména imigrace se bude muset napříště stát jedním z efektivních nástrojů řešení dalšího ekonomického rozvoje této země i součástí jejího společenského vývoje.

1.3 Psychosociální identita cizince v nové zemi

*„Člověk, který ztratil svou vlast, musí umět najít sám sebe
a svou pravdu“*

- Jiří Jaroslav Diamant

V této kapitole si kladu za cíl uvést, jaký dopad může mít změna prostředí na identitu jedince. Pohlížím na tuto problematiku z psychologického a sociologického pohledu. Z literatury je patrné, že zásah do identity člověka může mít tak radikální následky na jeho osobnost, že se může uchýlit k tomu, že bude řešit své problémy spíše zdánlivě jednodušší represivní cestou, než moudřejším způsobem.

Psychologové pracují s pojetím identity, kde středem pozornosti je identita člověka. Sociologické pojetí odráží také kontext moderního světa a vědomí toho, že člověk není autonomní a utváří se ve vztahu ke svému okolí.

Český sociolog J. Jandourek (2001, s. 29) popisuje identitu jako *„hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity. (Jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých.)“* Taková identita zahrnuje hodnoty, kterým člověk věří a zakládá na nich smysl svého života. Jiný význam termínu dává anglický sociolog A. Thompson (2001) například identitu přibližuje spíše jako ztotožnění se se svými životními sociálními rolemi nebo prožívání příslušnosti ke společenským celkům, větším či menším. Některé složky identity jsou dané, jako například pohlaví nebo věk, jiné jsou získané a člověk si může nebo musí volit mezi alternativami, kterými mohou být životní partner, kariéra nebo náboženská či politická příslušnost.

Psychologové považují hledání a nalézání identity za důležitý aspekt duševního vývoje člověka. Důležitým obdobím pro budování identity je dospívání, ale také mezní životní situace vystavující člověka hluboké sebereflexi a nutí jej odpovídat si na otázky „Kdo jsem? Kam patřím? Co chci?“ Podle psychologa M. Nekonečného (2003, s. 393) je nalezení identity *„prchavý okamžik sebereflexe, kdy člověk cítí, že je sám sebou takový, jaký chce být, okamžik, který se opět ztrácí, protože pocit být sám sebou bývá okamžitě zpochybněn rozporuplností a nedokonalostí sebepoznání; člověk není autentický s tím, co si přeje, ale s tím co činí a ve svých činech, hledá neustále kompromis mezi tím, co chce a co musí; má-li pocit svobodného činu, je to pouhá iluze vědomí, zastírající determinaci minulou zkušeností, či danou konstitucí osobnosti vůbec.“*

Jiná slovníková definice z oblasti psychologie podobně uvádí, že identita je *„prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních.“* (Hartl, Hartlová, 2004, s. 221)

O identitě ve smyslu lidské identity bylo napsáno mnoho odborných knih, ale i literárních příspěvků. Poučné jsou například práce Václava Havla (1990) a jeho nabádání k zodpovědnému lidskému chování vůči světu a tím budované lidské identitě.

Na identitu lze nahlížet z mnoha úhlu. Můžeme hovořit o identitě náboženské, sexuální, genderové atp. V kontextu této práce se více zaměřím na identitu kulturní, z které vycházejí mé poznatky.

Kulturní identita (cultural identity) je nezastupitelnou součástí naší komplexní identity. Člověk je tvorem společenským, z čehož vychází i potřeba určité sounáležitosti, která nám dává pocit bezpečí. Tuto sounáležitost můžeme vnímat k určitému prostředí, které známe a ve kterém se pohybujeme (například identifikace s konkrétní skupinou – fotbalisté, rockeři), nebo můžeme cítit sounáležitost jako příslušnost k národnímu státu. Kulturní identita každého

z nás se liší především tím, k jakým hodnotám se vztahuje. Jedná se tedy o identifikaci jednotlivce s nejrůznějšími kulturními, etnickými, sociálními a jinými skupinami (Giddens, 1999).

Součástí naší každodennosti jsou interakce s jinými lidmi a skupinami, do kterých patříme nebo od kterých se distancujeme. Naše vlastní identita je tak spojena se sociálními identitami, které reprezentujeme ve vztahu k jiným lidem. Tato problematika se dotýká schopnosti člověka rozlišovat skupinu – „My“ (in-group), do které patříme, které rozumíme a cítíme se v ní dobře, od skupiny „Oni“ (out-group), do které nemáme přístup a ani o to nejevíme zájem. Sociolog polsko-britského původu, Z. Baumann (2004), poukazuje na velmi zajímavý fakt. Jádro lidské identity vnímá jako neexistující faktor, neboť člověk se identifikuje ovlivněn prostředím a k tomu využívá zejména protiklady, kterými sám v sobě mapuje svět. Baumannův závěr tedy zní: *„Cizí skupina je přesně onou imaginární opozicí, již k sobě vlastní skupina potřebuje pro svou sebeidentitu, soudržnost, vnitřní solidaritu a emocionální jistotu.“* V případě etnických skupin a národů je situace komplikovanější, neboť chybí každodenní interakce.

Soudobé debaty o národní identitě v evropském kontextu získávají nadnárodní dimenzi související s členstvím v Evropské unii. Národní svébytnost a její zachování vyvolávají otázky o identitě v rámci nadnárodních entit. Evropská unie jako jednotný prostor z hlediska právního, hospodářského, finančního, policejního nebo měnového, ale nezaručuje jednotu společné identity s tímto nadnárodním celkem. Francouzská profesorka A. M. Thiessová (2007) poukazuje na to, že zakladatelé Evropské unie sjednotili Evropu, ale zapomněli ji postavit tak, jak národy budovaly své symbolické dědictví a nabízely svým členům společný zájem, sounáležitost a ochranu. Otevřenou otázkou také zůstává postavení cizinců v současné Evropě, otázky integrace, jejího smyslu, ale také předmětu jejich integrace.

Důležitým faktorem pro posouzení vlivu opuštění vlasti na duševní život člověka je především to, zda opustil svou vlast z donucení (nedobrovolně), anebo z vlastního rozhodnutí (dobrovolně) a zda se do ní smí či nesmí vrátit. Odchod z vlasti ve smysl nutné emigrace zpracovává ve svých myšlenkách J. Diamant (2003), který s odkazem na své vlastní zkušenosti tvrdí, že emigrant je vždy v novém prostředí dříve či později konfrontován s problémem vlastní identity, která může být dočasně či trvale narušena náhlým přerušáním vztahů s původním sociálním prostředím. Tato vnitřní konfrontace dává vznik potřebě hledat své vlastní kořeny a rekonstruovat osobní historii vlastního rodu. V této souvislosti uvádí pojem „vykořenění“. Cílem duševně zdravého jedince je rychlá úspěšná adaptace na nové prostředí, navázání uspokojivých sociálních vztahů a zapojení do pracovního procesu. Přitom je nutné se vyrovnat s dědictvím vlastní minulosti a udržet či uzpůsobit vlastní identitu, jež by umožnila překlenout mezeru mezi minulostí a současností a takto přispět k nabytí nebo obnovení duševní rovnováhy. Nacházení a uchování identity v novém prostředí vede často k zamyšlení nad smyslem života. ⁶ Proces adaptace a integrace v novém prostředí bývá mnohdy velmi obtížný. Mohou jej provázet frustrace, ústící někdy ve frustraci existenciální v případě, že proces probíhá nepříznivě. Diamant také zdůrazňuje důležitost přístupu emigrantů ke své vlastní integraci, na její průběh. Uvádí, že příliš křečovitá snaha (nazývá ji hyperintegrací), či naopak odmítavý postoj k nové kultuře (ten nazývá hypointegrací) má nezastupitelný nepříznivý vliv na psychický stav jedince, který mnohdy mohl vést i k „*vedla k trvalé izolaci, nespokojenosti, potlačované nebo i zjevné agresi spojené se sníženou výkonností, frustrací či depresí*“ (Diamant, 2003, 34).

⁶ Viktor Frankl (1994) popisuje pocit prázdnoty a bezsmyslnosti života emigrantů. Tyto pocity nazval „*existenciálním vakuem*“. Frankl tvrdí, že v životě nejde o dávání smyslu, nýbrž především o hledání smyslu. „*Vůle ke smyslu*“ je dle něho měřítkem duševní normality. Je-li tato vůle frustrována, dochází k „*existenciální frustraci*“ spojené s agresí, regresí, různými úchylkami, případně s únikovou reakcí. U takto postižených jedinců se objevuje vůle k moci, nadměrná touha po slasti, štěstí, penězích a sexuální rozkoši. Pouhé přežití tedy nemůže být nejvyšší hodnotou lidské existence.

V zdravém způsobu integrace, kdy se plynule přechází z adaptace do integrace, se mohou tyto dva přístupy hyper, či hypointegrace objevit, ovšem stále je tu převládající snaha splynout s novou společností bez ztráty své identity a vědomí své existence a původu.⁷

1.3.1 Kulturní šok

Migrace je považována za akt, který může hluboce zasahovat do života člověka. Stres způsobený migrací je mnohdy přirovnáván k situacím, kterým člověk musí čelit například při úmrtí někoho z rodiny (Kotková, 2012). Problémem, se kterým se potýkají cizinci v nové zemi nejběžněji, je odlišnost kultur. Každá kultura má vlastní systém hodnot a navyklé způsoby chování, což jedincům jiné kultury může připadat nezvyklé, nepochopitelné a může to jejich začleňování výrazně ztěžovat (Diamant, 2003). Tento stav je nazýván *kulturním šokem* a je chápán jako podmnožina procesů přizpůsobení, které lidé prožívají denně při konfrontaci s něčím novým. Šokem jsme zvyklí nazývat jednorázové, rychlé zvraty a myslíme většinou zvraty negativní. Kulturní šok však není jednorázový a zároveň nelze považovat za rychlý zvrát, Jedná se o proces trvajících týdny až měsíce a jeho průběh je velmi individuální. Probíhá v jednotlivých fázích, kdy nejprve nastupuje fáze nadšení, kdy cizinci vše připadá lepší a lákavé, poté nastupuje vystřízlivění a cizinec zjišťuje, že vše není takové, jak se zdálo. Nastupuje fáze smíření a přizpůsobení.

Samotná intenzita kulturního šoku závisí na více faktorech a může mít různou podobu. Může jít o pocit pouhé rozladěnosti, snížené motivace, nekvalitní spánek, fyziologické problémy, přejídání se až k vážnějším psychickým potížím nebo užíváním drog (Kotková,

⁷ Diamant ze své praxe uvádí, že nejspolehlivější zkouškou zdařilosti integrace je reakce na sňatek dětí emigrantů s domorodcem, zejména pak příchod vnuků. (Diamant, 2003)

2012). Diamant (2003) dále uvádí faktory, které ovlivňují samotnou intenzitu, jedná se o délku trvání pobytu, typu osobnosti, psychickém zdraví člověka, podobnosti nové a původní kultury, na předchozích zkušenostech s pobytem v cizí zemi a také na tom, zda cizince přišel do nové země sám, či s někým kdo jim je blízký.

Kulturní šok lze zmírnit a tím zjednodušit první pocity a dopady na osobu jedince. Kotková (2012) v tomto případě doporučuje především nesrovnávat stávající kulturu s naší domácí a otevřít se vnitřně novým věcem. Diamant (2003) se domnívá, že nejdůležitější je kontakt s domorodci a zároveň udržovat kontakt s přáteli a rodinou v rodné zemi. Upozorňuje, že je důležité si přiznat, že se intenzita tohoto kontaktu bude postupně obracet a my se více budeme stýkat s lidmi v nové zemi, než komunikovat s lidmi v domácí zemi. Oba autoři se shodují na tom, že nejdůležitější je, velmi časně začít s učením jazyka nové země.

1.4 Přípravenost české společnosti na migraci

Česká republika se postupně mění z tranzitní země na zemi cílovou (Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců, 2012). Tato změna je následkem členství v NATO, vstupem do Evropské unie a s tím související volný pohyb osob a především obrovská míra zlepšení životních podmínek a standardu v uplynulých 24 letech. Cizinci, ze zemí Evropské unie či zemí třetího světa, tedy budou do České republiky přicházet, usazovat se zde a zakládat své rodiny (Lid'ák, 2010).

Celkové trendy zahraniční migrace tedy ukazují, že v České republice bude narůstat zájem cizinců o pobyt. Jak konstatuje M. Mašková (2002, s. 216): „... *na vyšší intenzitu imigrace však není naše společnost připravena – ani materiálně (byty, pracovní příležitosti), ani psychicky (xenofobie vycházející i z více než padesátileté uzavřenosti).*“

Podle mezinárodního výzkumu z roku 1995 většina obyvatel ČR stála za tvrzením, že přistěhovalci zvyšují výskyt zločinu, 41% souhlasilo s tvrzením, že cizinci berou práci místním lidem a 46 % nesouhlasilo s myšlenkou, že přistěhovalci přinášejí nové ideje a kulturu (Abramuszkinová Pavlíková, In Potůček 2005). Po srovnávacím výzkumu z let 1995 až 2003 došlo k růstu tolerance vůči starým i chudým lidem, vůči bohatým lidem, homosexuálům i Romům, ale naopak vývoj míry tolerance dospělých vůči cizincům, kteří žijí, u nás klesl (Nikicher, 2013).

Problematikou mezietnického klimatu se zabývá také D. Bittnerová (2005) v úvodu k publikaci věnované identitě národnostních menšin a etnických komunit v České republice konstatuje, že *„Generace Čechů let 1950–1990 vyrůstaly s vědomím jednoznačné existence občanské společnosti, v níž zaujímají absolutní většinu a ve které národnostní menšiny a jinoetnické skupiny představují nepodstatné procento obyvatelstva.“* Tento fakt dále doplňuje myšlenkou, že tak obrovský nárůst migrace, který nastal v relativně krátkém čase, není naše obyvatelstvo schopno přijmout.

Další, novější výzkumný závěr pojednává o přístupu a integraci z pohledu cizinců. Antropolog Z. Uherek (2008) přichází se závěry, že cizinci se nezamýšlejí nad konkrétním způsobem své integrace v České republice a integrace samotná není primárním účelem jejich pobytu. V rámci integrace cizinců hrají důležitou roli jazyk, vzdělávací instituce zejména pro děti, zájmová činnost, sport, zaměstnání atd. Uherek konstatuje, že ne všichni cizinci chtějí být identifikováni jako cizinci a zároveň celková integrace není cílem všech cizinců.

Velmi smířlivější formou k tomuto přistupuje nová informační brožura pro nově přichozí cizince (MV ČR, 2012). V její audiovizuální příloze je uvedena myšlenka, která cizince na tento problém připravuje *„ ... není to tak, že bychom tu byli netolerantní vůči cizincům, ale obecně nám chvíli trvá, než se před někým otevřeme.,,*

M. Moullisová (2010) uvádí, že rozdíly mezi majoritní populací, tedy původními obyvateli České republiky a některými menšinami je velmi zásadní, což bohužel způsobuje mnohá negativa, která se netýkají jen páchání trestné činnosti. Ani cílem této práce není se zaobírat pozitivy, která mohou národnostní menšiny do naší společnosti přinést, (ovšem zároveň je nijak nesnižovat!) ani tím, že jejich příslušníci se mnohdy stávají poškozenými, kdy pro svou příslušnost k menšině, barvu pleti a celkovému vzhledu jsou napadáni pachateli rasových útoků. **Smyslem je poukázat na trestnou činnost, kterou páchají sami**, byť jejich pohnutky mohou být často rozdílné a v mnoha případech i relativně částečně ospravedlnitelné, neboť jejich kultura takové chování nepovažuje za protiprávní. Druhou stranou mince samozřejmě zůstává to, že pokud chtějí žít v cizí společnosti jako slušní lidé, musí znát její zvyklosti a dodržovat její zákony.

2 Úvod do problematiky kriminality cizinců

„Společnosti se skládají z menšin. Každý náleží k nějaké menšině, ba k několika menšinám najednou. Bez ohledu na to, do jaké míry je organizace té které společnosti monolitní či nakolik je homogenní její populace, stále budou v každé společnosti existovat menšiny, které páchají trestné činy a vyžadují zvláštní zacházení“ (Gabal, 1999, s. 25).

Jak je zřejmé z tohoto úvodu, tato kapitola se bude věnovat přímo kriminalitě cizinců na našem území. Jejím cílem je z poznatků v první části teoretické práce plyně vyústit v aplikaci těchto poznatků na kriminalitu. Je důležité předeslat, že cílem není negativně zviditelnit jejich kriminalitu, ale snaha zkoušet porozumět příčinám páchaní trestné činnosti právě příslušníků menšin a uvést adekvátní profylaktická řešení.

Potřeba zkoumat kriminalitu vyvstala koncem 19. století a právě 20. století je obdobím, kdy se kriminalita stává společenským problémem prvořadě důležitosti. Kriminologie tedy vznikla na základě nutnosti získat hlubší poznatky o růstu kriminality a vysvětlit a řešit další otázky s kriminalitou spojené.

Kriminologie ke zkoumání přistupuje několika způsoby. Původním přístupem je *tradiční kriminologie etologická*, která zkoumá ta fakta, bez kterých by kriminalita jako individuální, skupinový či hromadný sociální jev nevznikla. Také se zabývá podmínky kriminality, které samy o sobě zločinnost nevyvolávají, ale umožňují působení přímých příčin kriminality. Odpovídá tedy na otázku „Kdo se stává zločincem a jak se jím stal?“ Přímo odpoví na etiologickou kriminologii je *kritická kriminologie*, která přístupy tradičního směru znevažuje. Svým vlastním přístupem sleduje určitou kritiku společnosti, která tuto kriminalitu produkuje.

Podle ní kriminalitu neprodukují individua označená jako pachatelé, nýbrž orgány sociální kontroly. Kritická kriminologie se ptá: „Za jakých okolností je udělována etiketa pachatel? Jakým způsobem ovlivní tato stigmatizace jeho osobnost? Jakým způsobem na toto stigma reagují ostatní?“ Takovýto pohled na kriminalitu ovšem vypovídá pouze o tom, proč je určité jednání trestné. Nic však neříká o tom, proč toto trestné jednání bylo vůbec spácháno (Vichlenda, Krček, 2011).

Tyto přístupy uvádím z toho důvodu, že tato práce zpracovává kriminalitu cizinců z pohledu penologie. Tato věda zkoumá jak účinnost trestů, podmínky výkonu trestu a praktické otázky vězeňství, ale také profylaxi trestů a recidivu. Je tedy aplikovanou vědou, která se po vzoru prvního modelu opírá o daná fakta a z podle druhého modelu zkoumá účinnost řešení problémů (Hála, 2006).⁸ V tomto kontextu, využívám poznatky této vědy v analýze profylaktických přístupů ke kriminalitě cizinců.

Kriminologické studie v České republice ve své části věnované problematice mezinárodní migrace se doposud soustřeďují především na otázky úrovně, forem a projevu trestní činnosti cizinců v naší republice. Důkazem toho jsou výzkumné zprávy Institutu pro kriminologii a prevenci (dále jen IKSP), které jsou věnované tématu kriminality cizinců v ČR (Scheinost, 2004).

Kriminalita cizinců na území ČR tvoří specifickou součást celkového spektra kriminálních jevů, ke kterému dochází na našem území. Z výzkumů ovšem vyplývá, že majoritní společností je tento jev vnímán velmi citlivě. Ačkoliv se tento jev dlouhodobě pohybuje mezi 6-7% z celkové kriminality, vlivem médií je často zveličován a tím je podporováno xenofobní chování (Scheinost, 2004). To ovšem stále neznamená, že je to jev, který není třeba brát vážně.

⁸ Mimo jiné se tato věda zajímá i o účinnost alternativních trestů a zpětně zkoumá jejich aplikovatelnost na konkrétní případy (Hála, 2006).

Je nutné zmínit, že k velkému množství trestných činů páchaných cizinci dochází uvnitř vlastních komunit. V České republice se nejvíce jedná o vietnamskou a tureckou komunitu. Odůvodnění lze hledat ve velmi výrazných odlišnostech v kulturách a náboženství, zvykem sjednocovat se v komunitách a velkým důrazu na své vlastní zvyky (Moulišová, 2010).

2.1. Příčiny a faktory kriminality páchané cizinci v České republice

Jak bylo zmíněno výše, kriminologické studie zpracovávají teze, k jaké kriminalitě cizinců dochází. O to méně se ovšem věnují tomu, jaké jsou příčiny a faktory toho, proč právě u nás se kriminalita cizinců děje.⁹ V této části se tedy věnuji zamyšlení nad tím, kde a v čem je Česká republika vábivá pro kriminalitu cizinců. Scheinost (2010) je právě tím autorem, který vnímá společenský kontext v pohledu na kriminalitu jako velmi zásadní a uvádí, že: *„Nadevší pochybnost je známo, že kriminalita není izolovaným jevem, ale odehrává se v určitém společenském rámci. Jsou zkrátka některé prvky ve společenském systému, které působí tak, že v něm kriminalita vzniká a realizuje se.“*

Velmi překvapující je fakt, že tento aspekt není ani v našem právním řádu, ani v odborných publikacích uspokojivě zpracováván či kvalitativně porovnávám. Přitom právě tento aspekt je nezastupitelný v profylaktickém přístupu k této problematice. Pracuje se zde s organizovaným zločinem, terorismem a závažnou ekonomickou kriminalitou, nicméně se nepracuje s běžnou kriminalitou cizinců, která se objevuje ve vyšší míře.

⁹ Kriminologie akceptuje důležitost zkoumání kriminogenních faktorů jako takových. Cílem rozboru kriminogenních faktorů je odhalení, proč je určitý druh trestné činnosti páchán, proč se pachatelé zaměřují právě na tuto činnost a proč ji páchají právě určitým konkrétním způsobem (Scheinost, 2010). Ovšem do hloubky se v tomto kontextu nevěnuje běžné kriminalitě cizinců. Zmiňuje se o organizované kriminalitě, která s cizinci většinou souvisí, ale dále nezasahuje.

Zaměřím-li se na skromné zmínky, které jsou dohledatelné ve výzkumech či publikacích, mohu pracovat s myšlenkou, že jedním z faktorů kriminality cizinců v České republice je výše zmíněné původní vnímání naší země jako tranzitní, nikoliv cílovou zemí. Ačkoliv se fakticky tento trend otáčí, mezinárodní vnímání zůstalo stejné a z nelegální migrace se stal velmi výnosný byznys, ke kterému se musí Česká republika postavit přísnější migrační politikou a nastolit tvrdší sankce, než jaké nabízí, aby se stala větší hrozbou. Tento aspekt souvisí i se samotnou justicí, kde mohou být kriminogenními faktory jakékoliv nedostatky v legislativě a soudnictví. Varující je zejména skutečnost, že svět zločinu se pokouší získávat neoprávněné výhody již ve stádiu tvorby zákonů (Scheinost, 2010).

Nedostatečný respekt, vůči pravidlům, které jsou v České republice, je také důležitým faktorem. Scheinost (2010) dále uvádí, že do jisté míry u nás stále chybí možnost kvalitní a profesionální přípravy pracovníků ve státní správě. Nízká profesionalita státních úředníků se může projevit v nedůsledném výkonu funkce, v neopatrném vztahu k důvěrným informacím a k porušování nestrannosti vůči různým zájmovým skupinám. Nedostatkem, který může být zneužit, je i to, jsou-li místa ve státní správě obsazována na základě známostí, protekcí a politických vlivů.

Lze také dohledat spekulace, že příčinou páchání trestné činnosti cizinců právě v České republice, může být důsledkem absence společné měny pro Evropskou unii – tedy eura. Moulisová (2010) uvádí, že jakkoliv je česká společnost k přijetí eura skeptická, pro cizí státní příslušníky to může vzbuzovat dojem volnějším a méně korigovaného ekonomického trhu, na kterém je více příležitostí k beztrestnosti. Podporují to i domněnky Kabátové (2012), která rozvádí myšlenku dál a říká, že cizí státní příslušníci kolem sebe vidí, že spoustu malých přestupků v České republice není nikdy vyřešeno, což jejich respekt k našim zákonům rozhodně nezvyšuje.

Dalším důležitým faktorem je samotná informovanost cizinců o naší právní úpravě a kultuře, která je samostatně zpracovávána v praktické části této práce.

2.2 Vývoj kriminality cizinců v České republice v číslech

Tato podkapitola se věnuje uvedení údajů o kriminalitě cizinců. Její důležitost v této práci je zřejmá, je totiž nevhodné zde uvádět, že je kriminalita cizinců zásadním fenoménem, pokud jej nepodložíme platnými statistickými údaji, které tento můj závěr opodstatní.

Nejvyšší počet *trestně stíhaných cizinců*¹⁰ je uváděn v roce 1998 (tj. 7 698 osob),¹¹ od roku 2003 se jejich počet pohybuje kolem hodnoty 7 000 trestných činů v posledních letech, ovšem opět mírně narůstá. Nejvyšší počet stíhaných cizinců a zároveň též nejvyšší procentuální podíl stíhaných cizinců na stíhaných osobách v průběhu období posledních 10 let byl zaznamenán v roce 2008.¹² Od tohoto roku hodnota podílu nepatrně klesá (v roce 2008 7,0 % podíl; 2009 - 6,8 %; 2010 - 6,6 %; 2011 - 6,5 %), nicméně počet stíhaných cizinců, který od roku 2008 do 2010 klesal, v roce 2011 zaznamenal nárůst.¹³

Podíl skutků, které spáchali cizinci na celkovém počtu skutků spáchaných všemi osobami, *vzrostl* v roce 2011 o 0,2 % oproti roku předchozímu. V roce 2012 trestně stíháno nebo vyšetřováno 7 513 cizinců, což představuje 6,6 % z celkového počtu stíhaných

¹⁰ Počty stíhaných a obžalovaných osob jsou zpracovány ze statistických listů trestních, které vyplňují okresní, krajská a vrchní státní zastupitelství. Počty obžalovaných osob vyplňují okresní a krajské soudy. Tento list se vyplňuje ke každé známé osobě zapsané v rejstříku pro dozor v trestním řízení. Data jsou následně k dohledání ve Zprávě o situaci v oblasti migrace a integrace zpracovávané Ministerstvem vnitra (www.mvcr.cz)

¹¹ Uvedený vývoj byl do značné míry ovlivněn vykazováním občanů Slovenské republiky po oddělení v roce 1993 (vykazování tedy začalo rokem 1994 a několik let tvořili z počtu trestně stíhaných cizinců více než polovinu.

¹² Při mapování nárůstu kriminality v roce 2008 jsem nedohledala žádná podložená data, nicméně po konzultacích s odborníky, které uvádím v úvodu této práce, se shodně domníváme, že mohlo jít o souvislost s ekonomickou krizí, která byla v tomto roce zaznamenána.

¹³ V roce 2011 bylo v České republice trestně stíháno celkem 7 473 cizinců. Ve srovnání s rokem 2010 bylo stíháno o 96 cizinců více, tj. nárůst o 1,3 %. Cizinci v roce 2011 tvořili 6,5 % podíl na celkovém počtu stíhaných osob, přičemž v porovnání s rokem 2010 tento podíl nepatrně klesl, a to o 0,1 %.

a vyšetřovaných osob. Oproti roku 2011 došlo k mírnému nárůstu počtu stíhaných cizinců. Nejsilnější skupinou mezi trestně stíhanými cizinci byli státní příslušníci Slovenska (2 980), Ukrajiny (1 061) a Vietnamu (859).

Trestně stíhaní cizinci:

ROK	1998	2001	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Celkem TČ na území ČR	129	127	123	121	121	122	127	122	123	112	114
Z toho cizinci	7 698	6 166	6 238	7 215	6 994	7 284	8 179	8 572	8 362	7 377	7 473
Podíl na TČ v %	5,9	4,8	5	5,9	5,8	5,9	6,4	6,5	6,5	6,5	6,5

Tab. č. 1 Počet trestně stíhaných cizinců, www.csu.cz¹⁴

Co se týče druhů kriminality, která je u nás nejčastěji páchána napříč všem národnostními komunitami, jedná se jednoznačně o jednoznačně majetkovou trestnou činnost, zejména krádeže. U občanů Ukrajiny vedle krádeží jsou nejpočetnější loupeže. Velmi rozšířené je i vydírání, ať už se týká členů vlastní komunity, nebo v případě organizovaných zločineckých skupin vydírání podnikatelů a konkurence. Pro cizince je typický trestný čin padělání a pozměňování veřejné listiny, jež se týká hlavně padělání cestovních dokladů, méně často dokladů o vzdělání a povolení k pobytu. Například u občanů balkánských států dominují drogové delikty, plynoucí ze skutečnosti, že přes území Balkánu vede jedna z drogových tras z Asie do Evropy a současně se jedná o důsledek rozpadu Jugoslávie v 90. letech a následné občanské války, v jejímž důsledku se zformovaly silné, dobře zorganizované a ozbrojené zločinecké skupiny současně operující na území celé Evropy a často konkurující i ruskému organizovanému zločinu. Pro vietnamskou komunitu jsou typické hospodářské trestné činy, jako jsou krácení daně a poplatku, porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží, v poslední době i nárůst drogových deliktů (pěstování a distribuce konopí – marihuany).

¹⁴ Data v tabulce jsou čerpána z uvedeného zdroje, ale tabulka samotná je z důvodu formátování přepracována autorkou.

2.3 Věznění cizinců v ČR

Tendence, která se u nás v posledních zhruba dvaceti letech projevila, je zvýšená migrace cizinců z různých částí světa. Poněvadž se páčání trestné činnosti nevyhnulo a nevyhýbá ani jim, musela naše justice i vězeňství řešit problém jejich výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS), poněvadž pro většinu cizinců jsou typická někdy i poměrně výrazná specifika kultur, kterou si přinášejí ze země, z níž pocházejí. Specifika VTOS cizinců jsou blíže upravena v ustanovení § 72 zákona o výkonu trestu. Dále se touto problematickou intenzivně zabývá odbor výkonu vazby a trestu Generální ředitelství Vězeňské služby. Velmi cennou pomocí v řešení této problematiky je využití zkušeností pracovníků Cizinecké policie, Správy uprchlických zařízení MV ČR, odboru pro uprchlíky a integraci cizinců MV ČR, Ústavu pro kriminologii a sociální prevenci MS ČR a spolupráce pracovníků věznic, kteří se zabývají problémy v oblasti zacházení s touto skupinou vězňů.

2.3.1 Specifika věznění cizinců

Cizince je nezbytné poučit již bezprostředně po přijetí do výkonu trestu o jeho právu obracet se na diplomatickou misi a konzulární úřad státu¹⁵, kterého je státním občanem. V případě uprchlíků a osob bez státního občanství se odsouzení obdobně poučí o právu obracet se na diplomatickou misi státu pověřeného chránit jejich zájmy či na mezinárodní orgány a mezinárodní organizace, kterých posláním je tyto zájmy chránit.

¹⁵ Ministerstvo zahraničních věcí uvádí činnost konzulární služby jako „*poskytovat pomoc v rozmanitých životních situacích, do kterých se občané mohou během svého pobytu v zahraničí dostat a které nejsou schopni řešit vlastními silami. Velmi často se jedná o pomoc v nouzi, například při nehodách, závažných onemocněních, ztrátě dokladů, či omezení osobní svobody.*“ (http://www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/konzularni_sluzba/index.html)

Cizince je rovněž nutné poučit o právu na přijetí konzulární návštěvy a o možnosti podat žádost o předání k výkonu trestu do státu, kterého jsou státními občany. Vedle uvedeného musí být cizinec poučen rovněž o právních důsledcích tohoto předání, jestliže takový postup je umožněn mezinárodní smlouvou, jíž je Česká republika vázána. O veškerých právech a povinnostech je věznice povinna cizince poučit v jeho mateřském jazyce případně v jazyce, kterému cizinec rozumí. O tomto poučení je vyhotovován záznam, jenž cizinec podepíše (Vyhláška č 345/1999 Sb.).

Mezi známé a nejčastější problémy, které jsou předmětem intenzivního řešení při zacházení s vězněnými cizinci, patří především jazyková bariéra, etnická specifika, umístování vězněných cizinců, stravování, zdravotnická péče a problémy spojené s vyhoštěním cizince a řízením o udělení azylu (Dočekal, 2005).

2.3.1.1 Komunikace

Bariéry v komunikaci s vězněnými cizinci vznikají jak z důvodu neznalosti cizích jazyků u pracovníků vězeňské služby České republiky, kteří přicházejí s cizinci do každodenního styku, ale také z důvodu neznalosti českého jazyka u vězněných cizinců.

Problémy jsou výraznější ve výkonu vazby. Během jejího trvání je řada cizinců donucena okolnostmi a prostředím naučit se alespoň základům českého jazyka. *„Mnozí cizinci, kteří v naší republice pobývali delší dobu, ať už legálně či nelegálně, jsou schopni se domluvit s personálem věznic česky, což platí zejména pro občany bývalého SSSR“* (Hasil, 2011, s 54).

Dalším pozitivním způsobem řešení problému řešení překážky dorozumívání se s vězněnými cizinci a způsobu zacházení s nimi je funkce tzv. mediátora, kterým je zaměstnanec věznice. Mediátoři jsou vysíláni na odborné semináře, zaměřené na seznámení se zeměmi původu cizinců migrujících do České republiky, s jejich etnickými odlišnostmi, a to formou přednášek i praktického výcviku, zejména v oblasti zacházení s cizinci, kteří jsou z jiného sociokulturního prostředí (Dočekal, 2005).

2.3.1.2. Etnická specifika

Nejen odborníci psychologie, kriminologie, ale také samotná praxe dává za pravdu skutečnosti, že nelze najít univerzální recept pro práci s jednotlivými etniky (Rákoczyová, Trbola, 2010). V našich vězeňských zařízeních migrují cizinci z mnoha zemí, jejich náboženské, sociální a další odlišnosti jsou mnohdy velmi výrazné. Za účelem prevence konfliktů, které vznikají z důvodu neznalosti prostředí, odkud věznění cizinci pocházejí, funguje spolupráce se Správou uprchlických zařízení MV ČR.

2.3.1.3. Umíst'ování cizinců

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (č. 169/1999 Sb) ukládá: „*Při umíst'ování odsouzených, kteří nejsou státními občany České republiky, do věznice se podle možností postupuje tak, aby cizinci téhož státního občanství nebo hovořící stejným nebo podobným jazykem spolu mohli komunikovat, pokud to není v rozporu s účelem trestu.*“ Problematické ovšem je, že dále není uvedeno, o jaké konkrétní rozpory se jedná.

Dalším problematickým bodem v umisťování cizinců je i již zmíněná nedostatečná příprava personálu v jazykových kompetencích i ve vědomostech o cizích kulturách. Kabátová (2012) upozorňuje na tento fakt v souvislosti s odůvodněním nepokojů, které mohou ve věznicích vznikat především kvůli špatné volbě různých umístění cizinců různých národností do jedné prostor. Za stavu přeplněnosti velkých věznic a vazebních věznic dochází ke společnému umístění většího počtu vězňů například ukrajinské a ruské státní příslušnosti, které je z hlediska jejich společné historie (a nyní velmi aktuálním událostem) zcela nevhodné.

2.3.1.4 Stravování

Ke střetům v oblasti stravování cizinců ve věznicích dochází zejména u cizinců muslimů (balkánské státy, arabsky mluvící země Afriky a Asie). Vzhledem k této situaci, je ve věznicích po vzoru vyspělých evropských zemí běžně připravována muslimská strava (Doležal, 2005).

2.3.1.5. Zdravotnická péče

Cizinci přicházejí do věznic v mnohdy špatném zdravotním stavu, který se během výkonu vazby a trestu zpravidla nedaří radikálně zlepšit. Doležal (2005) uvádí, že jednotlivé organizační články vězeňské služby České republiky velice obtížně hledají prostředky k uhrazení vysokých částek za poskytnutou zdravotní péči. Jedná se zejména o případy chronických onemocnění, jako např. cukrovky, infekčních onemocnění, TBC a AIDS.

Náročné to je především proto, že cizincům, kteří neplatí v ČR zdravotní pojištění, hradí ze zákona poskytovanou zdravotní péči Vězeňská služba.

2.4. Programy zacházení pro cizince - aplikace resocializační pedagogiky na problematiku věznění cizinců

Programy zacházení ve věznicích realizují snahu Vězeňské služby České republiky „ ... omezovat škodlivé účinky zbavení svobody...a podporovat takové postoje a dovednosti, které odsouzenému pomohou k návratu do společnosti“ (Zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 2). Konkrétní program zacházení u odsouzeného jedince je výsledek komplexního psychologického, pedagogického a případně lékařského posouzení jedince.

Jedná se tedy o soubor stanovených činností a aktivit, jež odsouzený plní během výkonu trest. Program má své náležitosti, které musí obsahovat: *“...obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr“* (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 41, odst. 3).

Resocializační snahy mají podle Hájka (1993, s. 65) směřovat k naplnění tří cílů:

- kultivaci návyků prostřednictvím dalšího vzdělávání, která by měla sloužit ke změně či zlepšení životního stylu po propuštění

- osvojování vhodných sociálních dovedností pro pozdější přizpůsobení se životu mimo vězení
- specifická pomoc a odborné poradenství, které by mělo směřovat k řešení osobních problémů vězňů.

Jak již bylo předesláno v úvodu, program zacházení s odsouzenými se člení na *“...pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů“* (Karabec, 2000, s. 42). Právě oblast utváření vnějších vztahů je jednou z klíčových oblastí zacházení s vězněnými cizinci, protože formování jeho postoje k majoritní společnosti je základní podmínkou úspěšné resocializace a návratu k běžnému občanskému životu v hostitelské zemi (resp. v případě vyhoštění v mateřské zemi).

VS ČR si je vědoma obtíží při zacházení s cizinci ve výkonu trestu odnětí svobody, a proto se snaží na tuto sociální skupinu pohlížet diferencovaně s vědomím celé řady jazykových, kulturních, náboženských ale i mezinárodně právních specifik. Odsouzené cizince proto kategorizuje na osoby s cizím státním občanstvím, na osoby s dosud nerozhodnutým státním občanstvím a osoby bez státního občanství. Za cizince se nepovažují příslušníci minorit s českou státní příslušností, např. příslušníci romského etnika, přestože jejich způsob života je od života majority často více vzdálen než život cizinců z často velmi exotických zemí, např. Asiatů. Stejně tak např. občané Slovenské republiky jsou sice formálně cizí státní příslušníci, ale vzhledem k dlouhé historické koexistenci je majoritní společnost nevnímá jako cizince v pravém slova smyslu. Pro potřebu snazší komunikace s vězněnými cizinci každá věznice z řad svých zaměstnanců ustanovuje tzv. koordinátora, osobu se znalostí některého cizího jazyka, kulturních specifik a potřeb těchto osob, a proto schopnou získat si jejich důvěru. Zpracování programu zacházení je obdobné jako u ostatních odsouzených. Cizincům je předložena nabídka z alternativ programů věznice, přičemž v rámci zapojení do jednotlivých aktivit se přihlédne k potřebě adaptace cizince na podmínky výkonu

trestu, k délce trestu, osobnosti a zda mu byl uložen trest vyhoštění. Program má preventivní a podpůrný charakter a musí garantovat, že nabízené aktivity jsou určeny svou povahou a kapacitou primárně pro cílovou skupinu cizinců.

Takový program zpravidla obsahuje aktivity, které ve svém důsledku umožňují lepší adaptaci na podmínky, překonávání sociokulturních odlišností a směřují k bezproblémovému průběhu výkonu trestu. Tyto aktivity po určitou dobu podporují cizince, aby byly minimalizovány jeho bariéry. V oblasti pracovních aktivit, jež mají většinou největší výchovný efekt, je vhodné odsouzeným cizincům nabízet přiměřené řemeslné a rukodělné činnosti, jež by je vedly k uvědomění si významu práce pro řádný, společensky akceptovatelný život. Je třeba si uvědomit, že řada cizinců zejména z oblasti organizovaného zločinu nikdy řádně a dlouhodobě nepracovala, práci považuje za podřadnou činnost, jejímž vykonáváním by se degradovali ve své komunitě. Proto je běžné, že většina cizinců se jakékoliv formě pracovního zařazení vyhýbá, nebo ji alespoň nevyhledává, a práce je proto přidělována jiným vězňům se zájmem o pracovní zařazení.

Významnou úlohu při celkové resocializaci odsouzených cizinců mohou sehrát vzdělávací aktivity, zejména v oblasti výuky českého jazyka a na něj navazující poznávání kulturních odlišností naší země, jež vede odsouzené cizince k lepšímu pochopení specifik české kultury a v globálu celé evropské civilizace. V návaznosti na výuku českého jazyka je vhodné se zaměřit i na oblast posilování právního vědomí cizinců, tj. na seznámení s českým právním řádem a prostředím. Je ovšem možné, že tito cizinci nově nabytých znalostí mohou spíše zneužít ve vztahu ke státním orgánům, než je využít k začlenění se do života společnosti.

Asi nejvíce rozvíjenou oblastí programu zacházení je naplňování zájmových aktivit, jež jsou cizinci vnímány jako nejvolnější forma zacházení a režimu, jež jim umožňuje trávit

společně dostatek času, komunikovat spolu a případně organizovat jinou činnost, jež může ohrožovat účel výkonu trestu odnětí svobody a může v konečném důsledku ohrozit bezpečnost ve věznici (zejména u ruskojazyčných odsouzených). Do této oblasti je možné zařadit i problematiku uspokojování specifických kulturních, zejména náboženských potřeb, jejíž realizací je pověřena Duchovní služba VS ČR.

Klíčovou úlohu při realizaci aktivit programu zacházení s odsouzenými cizinci sehrává příslušný odborný zaměstnanec oddělení výkonu trestu odnětí svobody, jež řídí a koordinuje příslušné aktivity, a který právě ve spolupráci s koordinátorem může nejvíce ovlivnit chování cizince ve věznici, jeho přístup k výkonu trestu odnětí svobody, potažmo k VS ČR a celému státnímu aparátu jako reprezentantu českého národa, společnosti a kultury.

2.5 Správní vyhoštění cizinců

V úvodu této práce zdůrazňuji, že se zde nezabývám organizovanou kriminalitou cizinců ani nelegální migrací. Nicméně represivní přístup České republiky ke kriminalitě cizinců zahrnuje i sankci vyhoštění, která je následkem i těchto přečinů, které zde sice nespécifikuji, ale jsou neoddělitelnou součástí řešené problematiky, jelikož je to jeden přístup ke kriminalitě cizinců, který nelze neuvést.

Správní vyhoštění nebo soudní vyhoštění je nejzávažnějším zásahem do práva pobytu občana EU, nebo občana třetích zemí na území ČR. Jeho právní podstata spočívá nejen ve skončení práva pobytu (nachází-li se cizinec na území ČR) a v zákazu vstupu a pobytu cizince na území ČR po určitou budoucí dobu, nýbrž též v rozhodnutí státu neudělit cizinci po tuto určitou dobu povolení k pobytu. Pouze vyhoštění je důvodem opravdové nelegality občana EU na území ČR, pouze vyhoštěný občan EU se nesmí pokusit o vstup do ČR, a to ani, když v rámci Schengenského prostoru jsou odstraněny hraniční kontroly.

Vyhoštění má vždy automaticky za důsledek označení cizince za nežádoucí osobu (*persona non grata*) (Jílek, Pořízek, 2012).

Kdy přesně může dojít k vyhoštění jedince, ukládá zákon o pobytu cizinců stejně tak, jako specifikuje případy, kdy k vyhoštění dojít nesmí. Ačkoliv lze vyhoštění považovat za nejtvrděší sankci, která cizince na území hostitelského státu může čekat, podléhá Listině základních práv a svobod, tudíž rozhodně nemluvíme o násilném vyhoštění.

Česká republika, v rámci řešení této problematiky, spravuje Zařízení pro zajištění cizinců (dále Zařízení). Zařízení provozuje Ministerstvo vnitra prostřednictvím své organizační složky – Správy uprchlických zařízení, tou je Zařízení provozováno od roku 2006, do té doby připadala tato kompetence Policii ČR.

Ke dni 31. prosince 2011 Byla tato zařízení v České republice dvě a to v Poštorné (jihomoravský kraj) a Bělé pod Bezdězem. Tato zajišťovací místa slouží jak k zajištění cizinců, kteří čekají na vyřízení vyhoštění, tak k zajištění příchozích, kteří žádají o azyl. Jde tedy souhrnně říci, že se jedná o umístění cizinců, kteří čekají na vyřízení své věci a nacházejí se na „území nikoho“. Zajištění cizinci zde mají právo na využívání lékařské pomoci, pravidelně sem docházejí členové Neziskových organizací, které organizují volnočasové aktivity a je jim zajištěna i možnost využít právní pomoci. (Zpráva o migraci a integraci cizinců 2011, www.mvcr.cz)

2.6 Osobnost pachatele trestného činu v kontextu kulturního šoku

Z historického pohledu lze říci, že od samého počátku věků mezi sebou lidstvo válčí a záměrně si navzájem ubližuje. Je to stejně zažitý historický stereotyp lidstva, jako výše

zmíněný migrace a pohyb lidí. Tyto dva aspekty se nám zde potkávají a vzniká teze pro tuto práci zásadní – *lze kriminalitu cizinců spojit s fenoménem kulturního šoku?*

Nahlédneme-li na důležitost klidného zapojení do nové společnosti a co možná nejmírnějšího zásahu do osobnosti jedince, je nezbytné uvést, že s osobností a identitou jedince pracuje i samostatná kriminologie a penologie. Kriminologické výzkumy, které se zaměřují na osobnost pachatele trestného činu z důvodu jejich budoucí tvorby profylaktických postupů, zpravidla zkoumají mimo jiné motivaci jednání pachatele, jeho osobní, rodinnou a kriminální anamnézu, průběh jeho socializace a úroveň jeho adaptace na okolní sociální prostředí. Získané kriminologické poznatky jsou následně využívány především v kriminalistice, soudní psychiatrii, psychopatologii a trestním právem (Záhorská, 2007).

Při studiu kriminality z hlediska sociálního se dostáváme k ovlivňujícím faktorům, které vyplývají z výchovného působení na jedince v rodině, ve škole, na pracovišti i v celospolečenském měřítku. V procesu socializace¹⁶ si jedinec osvojuje způsoby chování, seznamuje se s kulturním prostředím a normami a plně se přizpůsobuje společenskému životu. Probíhá-li proces bez větších výkyvů, jedinec má v sobě zakotveny sociální normy, hodnoty a sociální role svého společenského a kulturního okolí. V opačném případě je jeho připravenost na život snížena a může se projevit i selháním v některých sociálních funkcích až po vyústění v trestnou činnost. Právě tyto výkyvy v socializaci mohou být způsobeny i nezvládnutím situace ze změny kultury.

Proces socializace je podmíněn kontrolou vnější, realizovanou zejména složkami, které se na tomto procesu podílejí, přičemž neformální vnější kontrola je realizována

¹⁶ Jedna z definic socializace podle W.D.Frohlicha a S.Welleka (In Nakonečný, M 2005, str 67) zní: „*Socializace je široký pojem pro celkový proces, v jehož rámci individuum vyvíjí jemu vlastní sociálně relevantní schémata chování a prožívání prostřednictvím aktivní interakce s druhými lidmi.*“, Socializace se dále dělí na primární, sekundární a terciální, kdy postup v těchto stádiích koresponduje s vývojem jedince a jeho přijímáním dalších sociálních rolí.

např. rodinou, skupinou vrstevníků, spolupracovníky, zatímco formální vnější kontrola se uskutečňuje prostřednictvím oficiálních institucí, např. policií, školou. Kromě kontroly vnější existuje i kontrola vnitřní, která má rovněž různorodý charakter (např. nespáchá trestný čin, protože má strach před následky, dodržování pravidel je výhodnější). Vyšší úroveň zábran představuje pak úcta k autoritě a právní vědomí (Vichlenda, Krček, 2011).

Zde považuji za důležité zmínit i problematiku sdružování cizinců ve skupinách. Ze statistického pohledu je totiž zřejmé, že velké množství trestných činů páchaných cizinci se děje uvnitř komunit. V ČR např. kriminalita ve vietnamské komunitě. To znamená, že oběťmi i pachateli jsou opět příslušníci těchto minorit.

2.7 Aktuální prevenční přístupy České republiky ke kriminalitě cizinců

Tato kapitola si klade za cíl popsat způsob organizování a účastníky prevence kriminality v České republice.

Zapletal (2008, s.8) definuje prevenci kriminality jako: *„pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započatím nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality tak náležejí veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, k snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů (kriminogenních faktorů). Patří sem opatření, jejichž cílem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potencionální pachatele a oběti trestných činů.“* Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislostí (www.mvcr.cz).

2.7.1 Úrovně prevence kriminality

Budeme-li se zabývat klasifikací prevence kriminality podle literatury, dostaneme se k velkému množství různého dělení. Já pro tuto práci vybrala ty, která co nejužší souvisí s tématem, a přesto pojetím podkládají problematiku do své celistvosti (Zapletal 2008).

Zastřešujícím dělením prevence je podle druhu adresátů, kterým je určena:

primární - zaměřuje se na hlubší příčiny kriminálního jednání celé populace a směřuje do budoucna; zahrnuty jsou výchovné, vzdělávací, zdravotní, osvětové a poradenské aktivity; cílem je působit tak, aby trestný čin vůbec nevznikl;

sekundární – se zaměřuje na konkrétní rizikové jedince či skupiny obyvatelstva, u nichž je pravděpodobnost, že se stanou pachateli trestné činnosti nebo jsou jinak ohroženy; usiluje o odvrácení od kriminálního jednání a o aktivní oporu;

terciární – zaměřuje se na jedince, kteří se už protiprávního jednání dopustili, na lokality, které byly zasaženy kriminálním chováním a na oběti trestných činů; jedná se například o pomoc při získávání pracovního uplatnění a bydlení, rodinné poradenství, motivaci pro vzdělání a získání odborné kvalifikace; cílem je poskytnout včasnou odbornou pomoc.

Dále je možné uvést klasifikaci z obsahového hlediska, kterou uvádí Zapletal(2008), v těchto formách:

- **sociální prevence** - podle MV sociální prevence představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti:

- **situační prevence** – podle MV se snaží minimalizovat kriminogenní podmínky pomocí opatření režimové, fyzické a technické ochrany; nejefektivněji působí při omezování majetkové trestné činnosti; je orientována na omezování kriminogenních situací a na zvýšení pravděpodobnosti odhalení pachatele; odpovědnost za situační prevenci nesou občané, obce a v rámci vymezených kompetencí MV (Policie ČR).
- **viktinnosti** – je orientována na bezpečné chování; jde o zdravotní, psychologické, právní a technické poradenství.

2.7.2 Opatření prevence kriminality

Zoubková (2004) dělí preventivní kroky na tato opatření:

- ▶ opatření organizační – jedná se např. o zřízení krizového centra pro ohrožené děti,
- ▶ opatření technické – např. kvalitní zabezpečení majetku – domů a automobilů,
- ▶ opatření personální – pověření pouze prověřených lidí odpovědnou činností,
- ▶ opatření výchovná – osvěta na úseku drogové kriminality mezi mládeží, atd.

2.7.3 Účastníci prevence kriminality v České republice

Je možné říci, že na prevenci kriminality se fakticky podílí celá společnost. Děje se tak prostřednictvím socializace, výchovy v rodině, vzdělání, přístupu k životu atd. Člověk žijící

ve společnosti jiných lidí mívá ovšem určitou konkrétní představu o tom, jaké věci může očekávat od svého sociálního a právního okolí a o které záležitosti se musí primárně postarat sám. Tomuto očekávání lidí se věnoval i výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci¹⁷, který v roce 2013 publikoval srovnávací výzkum¹⁸ (srovnávání proběhlo s totožným výzkumem realizovaným v roce 2005) s názvem Občan a stát (Holas, Večerka 2013). V části výzkumu, který zkoumal míru očekávané pomoci od státu, se v sekci bezpečnosti zjistilo, že Přejděme však nyní k hlavním zjištěním, které mají užší vztah k pocitu bezpečí občanů. Výzkum zjišťoval, zda občané očekávají vyšší participaci státu na ochraně jedince před pouliční kriminalitou. Zjistilo se, že se jedná relativně o největší potřebu angažování státu a to zejména před okradením a přepadením na ulici, tedy ve veřejném prostoru, kterou respondenti považují za oblast, ve které by měl stát sehrát výraznější ochrannou roli než je participace jednotlivce (tedy nezbytná individuální opatrnost). Občan také očekává, že stát převezme svou odpovědnost i v případech majetkové kriminality. Za zajímavý je posuzován fakt, že se u problematiky odpovědnosti za čelení hrozbám přepadení či pouličního okradení respondenti od sebe názorově téměř neliší ani při třídění podle věku ani dle dosaženého nejvyššího vzdělání.

Rezorty, které přímo participují na prevenci kriminality v České republice, jsou tyto:

-Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR – je vrcholným orgánem, který projednává zprávy o plnění úkolů plynoucích ze Strategie prevence kriminality na dané období, stanovuje právní

¹⁷ Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) je teoretickým, analytickým a výzkumným pracovištěm mezioborového zaměření. Činnost Institutu zaměřena na vytváření, udržování a aktualizaci poznatkové základny o stavu a vývoji kriminality, sociálně patologických jevů a trestní politiky v ČR, na zpřístupňování aktuálních relevantních empirických i teoretických poznatků ze zahraničí a na rozvoj oboru kriminologie.

¹⁸ Srovnávání bylo uskutečňováno s totožným výzkumem, který proběhl roku 2005 pod názvem Občané o kriminalitě a prevenci.(Večerka, Holas, 2013)

rámec tvorby a realizace preventivní politiky a schvaluje státní rozpočet vyčleněný na Strategii prevence kriminality;

- **Vláda ČR** – schvaluje navržené priority prevence na daný rok, přijímá Strategii¹⁹ prevence kriminality na příslušné období a vyhodnocuje její plnění, ukládá členům vlády, aby vyčlenili finanční prostředky na resortní programy prevence kriminality;

- **Republikový výbor pro prevenci kriminality**
- **Poradní orgány vlády** – Rada vlády ČR pro koordinaci protidrogové politiky, Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity;
- **Orgány obcí** – obecní zastupitelstva, komise prevence, manažeři/koordinátoři prevence;
- **Preventivně informační skupiny Policie ČR** – poradenská činnosti občanům, preventivně osvětová práce s mládeží, spolupráce s orgány veřejné správy, příprava a distribuce informativních materiálů, navrhování preventivních opatření,
- **Složky resortu Ministerstva spravedlnosti ČR** – justiční orgány;
- **Vězeňská služba ČR** – omezení kriminální recidivy odsouzených osob, protidrogové a protialkoholní aktivity v práci s vězni;
- **Probační a mediační služba ČR** – multidisciplinární týmy pro mládež iniciovaných PMS, které by měly řešit kriminalitu mládeže v dané oblasti; rozvíjení probačních programů pro mladistvé;
- **Poskytovatelé a zařízení sociálních služeb** – např. Domy na půl cesty, nízkoprahová zařízení, sociální kurátoři a pracovníci;
- **Občanská společnost** – církve, charitativní organizace, komunity občanů a občanská sdružení, které jsou součástí sociální prevence;

¹⁹ Dokument zde zmiňovaný jako Strategie bude v další části kapitoly podrobně vysvětlen

- **Média** – mohou ovlivňovat chování občanů, tím, že informují veřejnost o rizicích kriminality, o možnostech viktimizace a preventivních opatřeních; mají možnost formovat názory občanů na kriminalitu, postoje ke kontrole kriminality a obav obyvatel z kriminality;
- **Institut pro kriminologii a sociální prevenci** (dále IKSP) – výzkum potřeb, postojů a názorů občanů ke kriminalitě.

2.7.4 Aktuální zpracování prevence kriminality v České republice

„Hlavním nástrojem kontroly kriminality je bezpečnostní politika státu. Její součástí je preventivní politika, která se zaměřuje na eliminaci kriminogenních faktorů a kriminálně rizikových jevů, na práci s pachateli a na pomoc obětem trestné činnosti“ (www.mvcr.cz, cit. 5.5 2014). Prevence kriminality cizinců, nemá žádný svůj podkladový dokument či strategické zpracování. Je s ní ovšem pracováno v dokumentech, které zpracovávají prevenci kriminality v obecném slova smyslu.

Česká republika²⁰, jako stát předkládá k prevenci kriminality zastřešující dokument Strategie prevence kriminality v České republice (mvcr.cz), (dále jen Strategie).²¹ Tato strategie byla schválena usnesením vlády České republiky č. 925 ze dne 14. prosince 2011. Strategie si klade za cíl zvyšovat pocit bezpečí občanů a snižovat míru a závažnost trestné

²⁰ Česká republika v otázce řešení kriminality úzce spolupracuje se zahraničím. Výrazná mezinárodní spolupráce navázána v roce 2000, kdy se hl. m. Praha zapojilo do spolupráce s Radou Evropy – Komorou místních a regionálních samospráv Evropy do programu „Úloha orgánů místních samospráv ve snižování a prevenci kriminality v Evropě“. Mezinárodní spolupráce byla také navázána se skupinou „EUROCITIES“ – program „Bezpečné město“ a dalšími evropskými městy, které jsou zapojeny do této evropské sítě zabývající se programy prevence kriminality. V uplynulých letech byla též navázána spolupráce s Nizozemím, kdy se hl. m. Praha zapojila do projektu „URBACT – SECURITY“ a s Evropským fórem pro místní bezpečnost (EFUS) se sídlem v Paříži. Světový kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici (Bangkok). Z hlediska cílových skupin definoval kongres jako prioritní skupiny pro programy prevence kriminality děti a mládež, **zástupce menšin** a lidi s nízkým sociálním statutem. (www.praha.eu)

²¹ Systém prevence kriminality v České republice, kterému podléhá i tento dokument je příloha v příloze této práce (viz. Obr. č.1)

činnosti. První strategie prevence kriminality byla zpracována ministrem vnitra v roce 1996, a to jako čtyřletý strategický dokument. Do současné doby vlády ČR schválily k realizaci několik dalších strategií, které postupně obsáhly celou škálu opatření, aktivit a přístupů v oblasti prevence kriminality. Zejména v období od roku 1996 do roku 2004 se formovaly také další oblasti a subjekty, které s prevencí kriminality úzce souvisejí (vznikla např. Probační a mediační služba České republiky, byly přijaty nové zákony související s problematikou prevence kriminality).

Dokument těží ze závěrů a výsledků předcházejících strategií prevence kriminality, z nabytých praktických zkušeností, mezinárodních poznatků a z výzkumů v oblasti prevence kriminality. Staví na koordinované systémové spolupráci institucí a subjektů na všech úrovních veřejné správy a občanského života. Respektuje mezinárodní doporučení a v souladu s poznatky a zkušenostmi ověřenými na národní úrovni se jimi řídí. (Strategie prevence kriminality).

Strategie si klade cíle:

1. Snižování míry a závažnosti trestné činnosti a zvyšování pocitu bezpečí občanů
2. Snížení výskytu delikventní činnosti u cílových skupin definovaných ve Strategii
3. Efektivní a koordinovaný systém prevence kriminality²²
4. Komplexní přístup v komunitách postavených na spolupráci krajů, Policie ČR a dalších subjektů

Cíl komplexního přístupu jednotlivých subjektů a krajů podpořil změnu organizačního systému prevence kriminality v České republice, kdy se od roku 2008 nově rozděluje na tři úrovně: republikovou, krajskou a městskou. Úrovně se mezi sebou liší svým teritoriálním

²² Zejména funkční institucionalizace, hierarchizace a způsob legislativní úpravy prevence kriminality, analytická činnost, podpora efektivních projektů na úrovni obcí, vyhodnocování efektivity dopadů projektů, aktivit a programů, medializace politiky v oblasti prevence kriminality (internetový portál, efektivní systém šíření informací).

vymezení, typem realizátorů, mírou kompetencí klíčových partnerů, postupy při zpracování analýz apod. Záměrem vytvoření krajské úrovně bylo přenesení preventivní politiky státu, kdy se tak významně posiluje odpovědnost a kompetence kraje při rozhodování o podobě preventivních aktivit na jeho území.

Stát poskytuje krajům finanční prostředky na preventivní aktivity, které musí být zpracované v jejich Krajských koncepcích prevence kriminality (Dále jen „Koncepce“) Koncepce vychází z výsledků lokálních analýzy a určuje priority, směřující k řešení konkrétních problémů a potřeb kraje.

Nejaktuálnějšími dokumenty na území České republiky jsou tedy z těchto principů vycházející Krajské koncepce kriminality pro období 2012 – 2015. V těchto dokumentech lze dohledat vývoje kriminality v konkrétních krajích a jejich podrobnou analýzu. Pokud se zaměřím na kriminalitu cizinců, uvádí kraje v těchto analýzách zvýšenou kriminalitu na místech, kde se vyskytuje (pracuje) větší část cizinců než na jiných místech kraje.

Jako příklad zpracování problematiky kriminality cizinců v Krajských koncepcích zmiňuji aktuální analýzu Pardubického kraje:

Pardubický kraj uvádí v části Společné charakteristiky bezpečnostních problémů: *„Tam, kde jsou velké průmyslové podniky, je velká fluktuace pracovníků hlavně z řad cizinců (Slováci, Ukrajinci, Rumuni), s čímž je opět spojen vyšší nápad majetkové kriminality.“*²³(Koncepce prevence kriminality Pardubického kraje 2013-2016) Dle údajů ČSÚ v roce 2010 představoval podíl cizinců na násilných trestných činech v Pardubickém kraji 6,6%. Na krádežích vloupáním se cizinci podíleli v 4,3% případů, podobně v případech krádeží prostých u 5,4% a podobně v případě majetkových trestných činů celkem 5,2%.

²³ Zde by mohlo být namítnuto, že tato odchylka je přímo úměrná s rostoucím trendem přistěhovaných cizinců do tohoto kraje. Není tomu však tak, protože během roku 2010 se do kraje přistěhovalo 4 473 osob, z nichž přistěhovalí ze zahraničí tvořili 15,8 % (v předchozím roce jejich podíl činil 22,3 %, byl tedy vyšší).(www.csu.cz)

Na prevenci kriminality se na základě těchto dokumentů podílejí kraje samostatně na základě analýzy z předešlého období. V kontextu s prevencí kriminality cizinců se nejčastěji realizují informační a osvětové události, popřípadě se převede plnění cílů kraje na Centra na podporu integrace, Integrační centra nebo jiná zařízení, kteří se na integraci cizinců participují.

2.8. Resorty, které se zabývají problematikou cizinců

Výše jsem uvedla, že cizinci zvláště Strategie ani koncepce nepracuje. Nicméně, Koncepce ji ve svých potřebách uvádějí jako potřebnou. V této části tedy uvedu, jaké resorty s cizinci opravdu přímo pracují. Je nezbytné zmínit, že mezinárodní migrace není tématem, které by bylo možné řešit na úrovni jediného resortu. Problematika cizinců se dotýká všech oblastí běžného života a je tak klasickým průřezovým tématem, které je třeba řešit na mezirezortní úrovni. Jednotlivé projekty a programy, vytvářené v rámci jednotlivých resortů jsou proto ve fázi samotné realizace nebo alespoň přípravy vždy diskutovány s ústředními orgány, odpovědnými za dotčené oblasti. (mvr.cz)

Mezi základní a hlavní resorty, s kterými cizinci přijdou do styku a od kterých čerpají informace je Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo vnitra.

Ministerstvo vnitra je od roku 2011 zodpovědné za řešení všech pobytových záležitostí a to prostřednictvím Odboru migrační a azylové politiky, které má pracoviště ve všech 14-ti krajích České republiky. Jeho další činností je zpracovávat a aktualizovat informace o pobytové problematice na stránkách Ministerstva vnitra v jazyce českém, anglickém a ruském. S tímto rezortem úzce souvisí Cizinecká policie, která má v této

problematice převážně represivní a kontrolní charakter. Ministerstvo vnitra také spravuje Správu uprchlického zařízení²⁴(dále SUZ). Pod SUZ realizují svou činnost i Centra na podporu integrace cizinců (dále CPIC), která působí jako velmi významný informační kanál pro cizince v naší zemi. Jejich činnost v problematice informovanosti cizinců je natolik nezastupitelná, že se tyto organizace stále rozšiřují a k tomuto roku jich existuje již 8 a to v každém krajském městě České republiky.

Ministerstvo zahraničních věcí nabírá žádosti, které jsou podávány mimo území České republiky a rozhoduje, o vydávání krátkodobých víz. Dále zpracovává informace o udělení víz na webových stránkách v jazyce českém a anglickém.

Problematiku zaměstnávání cizinců a jejich sociálního zabezpečení řeší Ministerstvo práce a sociálních věcí. Jde jak o informace týkající se zaměstnávání cizinců v ČR, zelených a modrých karet, ale i databázi volných pracovních míst v ČR pro všechny cizince. Příмым zprostředkovatelem těchto informací je Úřad práce, proto se velmi intenzivně pracuje na zvýšení kompetencí pracovníků na těchto úřadech.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy poté řeší problematiku uznání dosavadního vzdělání, zkoušku z Českého jazyka apod.

Dále mají v problematice cizinců nezastupitelnou činnost nevládní neziskové organizace, které ve vysoké míře fungují na principu pomoci a osvěty. Těchto organizací je celá řada, mírně se liší svými cíli, ale jejich princip je stejný – poskytovat zdarma poradenskou činnost cizincům a intenzivně pracovat na jejich integraci.

²⁴ Správa uprchlického zařízení Ministerstva Vnitra svou organizační strukturou zajišťuje další organizace, které pro lepší představu uvádím v grafické podobě v příloze této práce. Viz graf. č 3.

Organizace, které tuto činnost vykonávají, mimo jiné jsou²⁵:

- SOZE – Sdružení občanů zabývajících se emigranty – právní, sociální a psychologické poradenství, vzdělávací programy, volnočasové aktivity a sociálně-právní asistence.
- Poradna pro občanství, občanská a lidská práva – otázky státního občanství a práv cizinců
- Poradna pro Integraci – právní a sociální pomoc cizincům, kurzy češtiny
- Organizace na podporu integrace menšin – aktivity na podporu mezikulturního dialogu menšin, pořádá školící semináře pro pracovníky vzdělávacích institucí a veřejné správy.
- Nesehnutí – osvětová a vzdělávací činnost
- Most pro lidská práva – poradenství, jazykové kurzy a semináře pro cizince
- META – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů – vzdělávání cizinců
- Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR – tvorba migrační politiky, osvěta pro společnost o migrantech, další vzdělávání pracovníků aj.
- Český helsinský výbor- integrace cizinců- ochrana rovnosti a osobní svobody, monitorování dění v českém prostoru, sledování a připomínkování legislativy a osvětová a přednášková činnost.
- CPIC - zajišťuje sociální a pracovní poradenství, kurzy českého jazyka. Klade si za cíl seznámit cizince s českým sociálním a pracovním prostředím, aby se mohli lépe sami orientovat.

V moderní době, v které žijeme, nelze opomenout i neosobní zdroj informací, který mohou cizinci využívat. Jedná se o webové servery a časopisy. Internetové informace sice poskytují i výše zmíněné resorty a organizace, ale existují i takové, které neposkytují osobní

²⁵ Uvádím zde ty organizace, které se svou činností drží tématu tohoto zkoumání. Samozřejmě existuje mnohem větší množství organizací, které s cizinci pracují. Jedná se o témata azylové politiky, lidských práv, obchodu s lidmi a jiné.

poradenství a realizují svou činnost pouze touto formou. Velmi kvalitně zpracované jsou stránky www.cizinci.cz, které vypracovalo Ministerstvo vnitra. Lze tvrdit, že se jedná o velmi snadno dostupný informační kanál, který poskytuje informace o všech palčivých tématech cizinců s potřebnými aktuálními odkazy a především s jazykovou mutací do 7 jazyků. Dalšími weby jsou <http://cizinci.wordpress.com> a <http://cizinci.poradna-prava.cz>. Dalším důležitým portálem je www.domavcr.cz, který pomáhá mnoha praktickými radami ohledně pobytu v České republice, práce, bydlení či podnikání spravované organizací International Organization for Migration.

Získávání informací v tištěné podobě je možné z brožurek a letáků jednotlivých organizací a také k tomu určeným časopisům. Mezi nejoblíbenější patří SLOVO Bulletin pro cizince a o cizincích, který je financován ze zdrojů Ministerstva vnitra a Evropské Unie. Tento časopis je neprodejným informačním materiálem, který je snadno k sehnání na internetu či v integračních střediscích a neziskových organizací. Jeho realizaci zajišťuje zmíněná organizace Slovo 21.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. Mapování přístupnosti informací cizincům o jejich právech a povinnostech na území České republiky v kontextu profylaxe před kriminálními činy. Dotazníkové šetření zjišťující hodnotící kontext přístupu k informacím.

3.1 Popis zkoumání

V praktické části této práce docházím ke svým výsledkům spojením dvou přístupů, nicméně nelze říci, že ji tím dělím na dvě části. Usuzuji, že pro komplexnost této práce je třeba nejen zmapovat a uvést dostupné materiály a organizace, které nabízejí a zpracovávají informace a participují na integraci cizinců do České republiky, ale je třeba konfrontovat tyto poznatky i z druhého pohledu – z pohledu cizinců, kteří jsou předmětem péče těchto organizací. Pro zajištění této komplexnosti bylo nutné využít více metod pedagogického výzkumu. V první řadě se jedná o teoretický deskriptivní přístup mapování přístupu k informacím, v druhé řadě se jedná o základní kvantitativní přístup s aplikací metody dotazníkového šetření a následného statistického vyhodnocení a komparace zjištěných dat.

V prvním přístupu pracuji s přístupy k informovanosti. Uvádím statistiky, jak moc se cizinci informují, a opírám toto zkoumání o poslední kapitulu teoretické části, která uvádí, resorty, které s cizinci pracují. V této části vycházím z potřeby informovanosti cizinců o našich právních úpravách a společenských normách, které jsou podstatné pro jejich plynulou a bezproblémovou integraci v prostředí a kultuře České republiky. Myšlenka potřeby zajištění kvalitní informovanosti cizinců ze strany našeho státu jako profylaktický přístup před jejich kriminalitou vychází mimo jiné i ze závěrů strategických dokumentů

k prevenci kriminality.²⁶ Teoretická východiska těchto dokumentů, z kterých potřeba mapování vyplývá, jsem si ověřovala i prakticky, a to konzultacemi a komunikací s Centrem na podporu integrace cizinců pro Pardubický kraj, dále s Integračním centrem pro cizince Hradec Králové a Okresním soudem Náchod a svých osobních kontaktech v některých komunitách. Tímy těchto institucí se podíleli na tvorbě této práce a těchto poznatků prostřednictvím nezávazných konzultací a ověřování východisek, které zde používám.

Hledisko profylaxe, které je pro tuto práci zásadní v tomto přístupu zohledňuji z pohledu na důležitost informovanosti cizinců a kvalitní osvěty, jako základ jejich hladce probíhající integrace. Níže uvádím platné dokumenty, kteří tuto problematiku uznávají jako zásadní a které této analýze dávají vážný podtext. Už vznik integračních center na území našeho státu je samo o sobě důkazem, že informovat cizince o právech a povinnostech je nezbytné. Z tohoto ohledu se tedy domnívám, že aspekt profylaxe je v analytické části této práce splněn.

Jak tedy vyplývá ze shora uvedeného, výzkum byl pojat jako deskriptivní, tj. takový, jehož cílem je zjistit, jaká je zkoumaná realita.

Druhý přístup praktické části má komparativní charakter s přístupem prvním. Jedná se o dotazníkové šetření, jehož cílem je zjistit názor cizinců na území České republiky na míru a úroveň dostupnosti informací, které mají při vstupu do České republiky a zároveň zjistit, zda se před vstupem do České republiky samy informují o našich společenských normách a právní legislativě. Zde jsem využila především osobních přístupů do některých komunit cizinců, kteří u nás pobývají a tím si zajistila nejen dostatečný počet respondentů, ale i pilotáž dotazníkového šetření a překlady dotazníků, abych učinila šetření co nejvíce transparentní.

²⁶ Jedná se o krajské koncepce prevence kriminality, které vždy vznikají na určitá období 3-5 let. Každý kraj ve své nejaktuálnější koncepci zpracovává a uvádí potřebu práce s informovanosti cizinců o právní problematice.

Stěžejním bodem tohoto zkoumání je následné pojetí interpretace dotazníkového šetření, které je postaveno komparativně s názory cizinců a realitou, která u nás již funguje.

Cílem zkoumání je zjistit informovanost cizinců o svých právech a povinnostech na území české republiky. Tento cíl zjišťuji kvantitativně. Tento cíl je podložen a specifikován komparativním zhodnocením zjištěné situace s realitou.

3.1.1 Časový harmonogram výzkumu

Časové rozmezí	Fáze zkoumání
Říjen 2013 – Listopad 2013	Mapování teoretických podkladů výzkumu
Prosinec 2014	Příprava dotazníkového šetření v konfrontaci se zmapovanými teoretickými východisky, zajišťování výzkumného vzorku
Leden – únor 2014	Zpracování dotazníku, zajištění jazykových překladů a pilotáž (ověření funkčnosti a srozumitelnosti dotazníku)
Únor – březen 2014	Výzkum (+opakující se mapování teoretických podkladů výzkumu) ²⁷
Duben 2014	Vyhodnocení dat a kritická komparace s výsledky deskriptivního mapování situace
Květen 2014	Interpretace

Tab. č. 2 Časový harmonogram výzkumu

3.1.2 Ukotvení použitých metod zkoumání a vysvětlení jejich aplikace

²⁷ Teoretické podklady výzkumu jsem musela znovu nastudovat a zkontrolovat kvůli změně některých zákonů a obnovení strategií za uplynulý rok – nicméně pro mé téma nenastaly změny, které by narušily aktuálnost zkoumání.

Jak již bylo uvedeno výše, zkoumání bude realizováno použitím dvou přístupů, které se budou prolínat. Jedná se o kvalitativní přístup komparativní analýzy v konfrontaci s daty zjištěny kvantitativním přístupem dotazníkového šetření.

Deskriptivní výzkum, realizovaný komparativní analýzou, poskytuje základní obraz o vybraných aspektech v daném období, popisuje jevy a procesy, které jsou relevantní v kritickém pohledu na požadavky a výtky cizinců zjištěné v dotazníkovém šetření.

V rámci komparativní analýzy se sleduje frekvence a míra strategických opatření řešení. Pomocí schématu, lze charakter výzkumu vyjádřit takto:

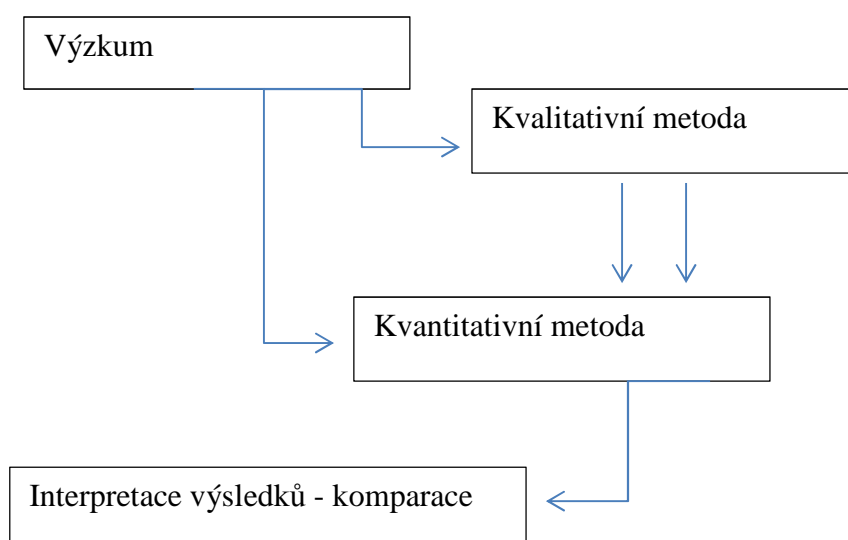

Schéma č. 1 Schéma výzkumného šetření

V souladu s cílem praktické části, tedy zmapovat informovanost cizinců o svých právech a povinnostech realizují dotazníkové šetření. Hledisko profylaxe v tomto cíli je realizováno nejen myšlenkou, že informovanost je důležitým profylaktickým aspektem kriminality cizinců, ale i konfrontací jejich odpovědí se skutečností, kterou Česká republika nabízí či ve strategických dokumentech uvádí, že nabízet plánuje se skutečností, kterou si cizinci představují či kriticky zhodnocují.

Komparace těchto sdělení se dá vyjádřit tímto schématem:

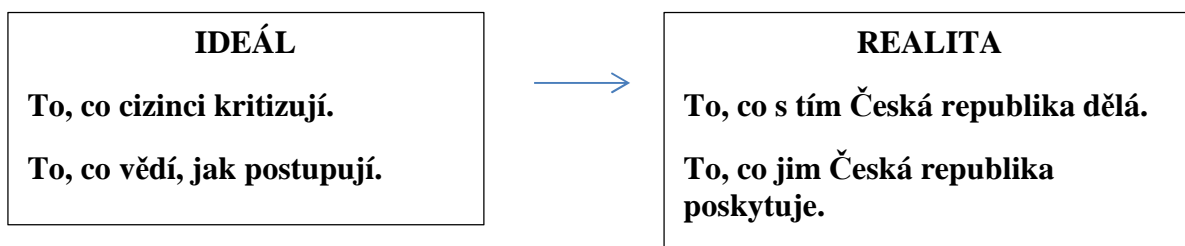

Schéma č.2 Schéma komparace dat

3.1.3 Výzkumná otázka

Výzkumná otázka, která byla stanovena pro tento výzkum, zní: „*Jsou cizinci dostatečně informovaní o svých právech a povinnostech v České republice?*“

Na tuto otázku odpovídám kvantitativním přístupem, dotazníkovým šetřením.

3.1.4 Náležitosti kvantitativního zkoumání

Dotazníkové šetření bylo vybráno proto, že zajišťuje v krátkém časovém období získání velkého množství dat.

Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumné šetření probíhalo mezi 95 respondenty – celkový počet dotazovaných byl 100 a zpět jsem získala 98 dotazníků a další 3 jsem musela vyřadit, protože kontrolní otázky byly zodpovězeny chybně. Návratnost byla tedy 95%. Výběr respondentů má omezení v délce pobytu. Jedná se o cizince, kteří na našem území nežijí déle než 5 let. Tento aspekt byl dán proto, aby byla zajištěna aktuálnost sbíraných dat. Dále je omezené věkem – je určena dolní věková hranice 18 ti let, aby se zajistilo, že cizinci mají zkušenosti s úřady a s řešením cizinecké problematiky.

Výběr respondentů není dále omezen, bydlištěm, zaměstnáním ani místem původu.

Výsledné zastoupení cizinců v tomto výzkumu podle národností je vyjádřeno v této tabulce:

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Ukrajina	29%	28
Vietnam	20%	19
Rumunsko	6%	6
Slovensko	15%	14
Bulharsko	30%	28

Předvýzkum

Před samotným výzkumem jsem provedla předvýzkum. Hlavním důvodem předvýzkumu bylo ověření efektivity a správnosti překladů dotazníků a ověření realizace zpětného překladu z vietnamštiny a ukrajinštiny, které sama neovládala a které by byly poskytnuty externě. Vybrala jsem si 10 osob z mého okolí, které splňují podmínky mého výzkumu. Tyto cizince jsem poprosila o vyplnění mého dotazníku. Předvýzkumem jsem si především odpověděla na tyto otázky: *Rozumí respondenti mým otázkám tak, jak jim rozumím já? Rozuměli zkoumané osoby pokynům, které jsem jim v dotazníku dala?*

Po vyhodnocení mého předvýzkumu jsem si kladně odpověděla na obě otázky a mohla jsem přejít k samotnému výzkumu. Studenty, kteří mi na otázky odpověděli prostřednictvím předvýzkumu, jsem do samotné realizace již nezařadila.

Hypotézy

Hypotézy statistického šetření jsou nastaveny tak, aby statisticky – tedy kvantitativně, ověřovaly zkoumaná data a logicky doplňovaly výzkum. Dále zpracovávají základní cíl výzkumné části této práce – zjistit informovanost cizinců o svých právech a povinnostech na území České republiky.

H1: *Domnívám se, že cizinci se cizinci spíše neinformují o právech a povinnostech v naší zemi před příjezdem do České republiky (tedy ještě ze své země), než informují.*

H2: *Předpokládám, že je více cizinců, kteří sami nekontrolují změny našich zákonů než těch, kteří si je kontrolují.*

H3: *Domnívám se, více cizinců bude znát 3 a více organizací, kde by získávaly informace, než těch cizinců, kteří uvedou jenom 2 a méně.*

3.2 Teoretická východiska zkoumání

Podstata a důležitost tohoto zkoumání, jak již bylo uvedeno výše, vychází z poznatků teoretické části této práce a také ze závazných dokumentů České republiky. Jedná se především o datové publikace Českého statistického úřadu, který ve spolupráci s věcně příslušnými rezorty (MV ČR, MPSV ČR, MPO ČR, MŠMT ČR, ÚZIS a MSp) každoročně zpracovává aktualizovanou publikaci **Cizinci v České republice**, která obsahuje statistická data týkající se jednotlivých oblastí života cizinců na území České republiky.

Dále vychází z vládního dokumentu **Analýzy aktuální situace v oblasti integrace cizinců**, která přímo uvádí důležitost dalších opatření k podpoře integrace cizinců a navrhuje v souladu s cíli a prioritami migrace důraz na realizaci dalších opatření, která mají přispět k efektivní a komplexní integrační politice v České republice. Jedná se zejména o „*opatření zaměřené na další aktéry v procesu integrace, včetně většinové společnosti....dále průběžně zajišťovat aktualizaci informačních materiálů pro cizince a přístup k informacím pro cizince v rámci státní správy a samosprávy, včetně využívání různých jazykových mutací*“ (Analýza aktuální situace v oblasti integrace cizinců, <http://docs.opu.cz/>)

V neposlední řadě vychází tato analýza z **Koncepce integrace cizinců na území České republiky** zpracovávanou Ministerstvem vnitra, Odborem migrační a azylové politiky

a vypracovanou na základě usnesením vlády České republiky ze dne 16. Ledna 2013 č. 43 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013, (dále jen Koncepce). (mvcr.cz) Postup konkretizuje záměry politiky integrace cizinců a navrhuje konkrétní opatření, kterými příslušné rezorty odpovědné za realizaci integrační politiky podpoří v průběhu roku 2013 integraci cizinců v České republice.²⁸

Koncepce těchto dokumentů na sebe přímo navazují, a ačkoliv je jejich cílovou skupinou především integrace cizinců ze třetích zemí, uvádí ve svých koncepcích, že východiska je nutné vnímat celistvě, tudíž jak pro členu Evropské unie tak pro členy zemí třetího světa. Základní myšlenkou těchto dokumentů je: *“... vytvářet cizincům podmínky pro jejich plnou účast na životě společnosti, zajistit rovné zacházení, dbát na prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže – cizinky a cizince, poskytovat ochranu před diskriminací a dalšími negativními jevy, a integraci cizinců napomáhat. Ze strany cizinců předpokládá integrace vůli zapojit se do společnosti, dodržovat právní předpisy a znát a respektovat hodnoty přijímací země i EU.“*(Koncepce integrace cizinců 2013, Usnesení Vlády, č.43)

Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2013 vychází z analýzy aktuální situace a problémů identifikovaných v oblasti integrace cizinců v roce 2012 a konkretizuje záměry politiky integrace cizinců a navrhuje konkrétní opatření, kterými příslušné rezorty odpovědné za realizaci integrační politiky v průběhu roku 2013 podpoří integraci cizinců v České republice.

Návrhy této koncepce budou sloužit jako opěrné body mapování situace přístupu České republiky k poskytování informací cizincům. Jak uvádí zmíněná Koncepce, prevence kriminality cizinců má své předpoklady i v zajištění plné informovanosti cizinců ve všech

²⁸ Koncepčních a strategických dokumentů, které zpracovávají integraci cizinců je samozřejmě mnohem více. Zmíněné tři byly vybrány proto, že ve svých strategiích nejen výrazně zhodnocují informovanost cizinců, ale navrhují i jistá opatření, která budou v této práci analyzována. Obecně se mohou vznikající dokumenty dělit na: Krajské dokumenty, Dokumenty s celorepublikovou působností a Dokumenty na úrovni EU (mvcr.cz)

fázích jejich pobytu v České republice. Pro včasné zapojení do společnosti je nezbytné pomoci cizincům orientovat se v novém prostředí, seznámit je s jejich právy i povinnostmi, s místními poměry a zvyklostmi, s hodnotami zdejší společnosti. Cílem je podpora sociální soběstačnosti cizinců a snížení míry jejich zranitelnosti.

Z těchto dokumentů vyplývá důležitost otázky informovanosti cizinců přicházejících na naše území. Zároveň jejich uvedením podkládám aktuálnost daného problému.

3.2.1 Zdůvodnění potřeb cizinců získávat informace

Již výše je uvedeno, že důležitost informovanosti cizinců jako profylaktický přístup ke kriminalitě se v naší republice bere v potaz. Ovšem podíváme-li se na informovanost i z jiného hlediska, nalezneme pohled právní, kdy je svobodný přístup k informacím zajištěn. Právo na informace zajišťuje Listina základních práv a svobod a je chápáno jako stanovení konkrétní povinnosti státním orgánům a orgánům územní samosprávy informace aktivně poskytovat, z čehož vyplývá právo ostatních informace obdržet. Právo na informace úzce souvisí se svobodou projevu a právem na šíření informací, které zaručují možnost s danými informacemi nakládat, šířit je, zveřejňovat atd. Hlavním smyslem práva na informace je umožnit každému přístup k věcem veřejného zájmu a tím umožnit neformálně kontrolovat výkon moci ve státě. (Pikna, 2002)

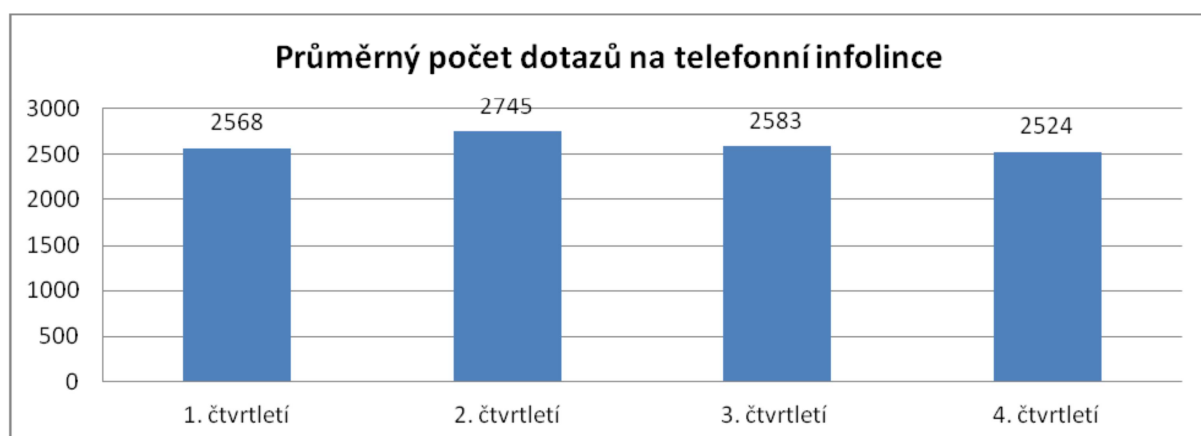
Ačkoliv je informovanost, jako proces, zajištěna, jedná se především o její formu, kvalitu a o zájem k přijímání těchto informací. „*Silným kriminogenním faktorem je nízká úroveň právního vědomí*“ (Havrdová, 2007, s. 29). Řadový občan se ve složitých právních normách není schopen orientovat. Tím, že lidé neznají svá práva, tak se nedokážou ani bránit. Zákony se často mění a trestní řízení bývá zdlouhavé a komplikované. Nové právní normy se obtížně a zdlouhavě prosazují. Pokud lze předpokládat, že ani státní občané našeho státu mají

problém porozumět naší právní podstatě, nelze nebrat ohled na příchozí cizince, ke kterým se informace dostávají ještě mnohem složitější cestou.

Informování cizinců v České republice ze strany Ministerstva vnitra probíhá ve třech hlavních komunikačních kanálech – telefonicky, elektronickou poštou a prostřednictvím webových stránek. Ministerstvo vnitra vypracovává Shrnutí údajů o poskytování informací cizincům za každý rok. (www.mvcr.cz)

Pro rok 2013 bylo na telefonní lince vyřízeno 31 260 dotazů. V průměru bylo tedy zodpovězeno 2605 dotazů za měsíc. Ve srovnání s rokem 2012 došlo pouze k mírnému poklesu celkového počtu dotazů, konkrétně o 4 %.

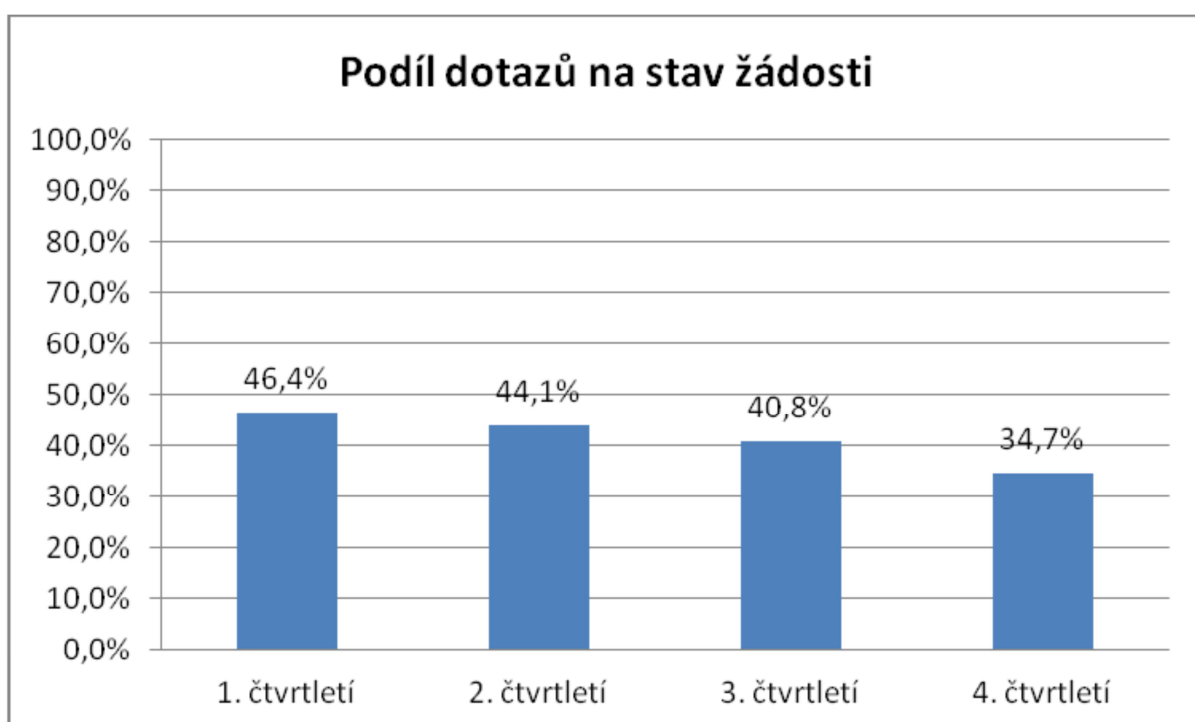
V průběhu celého sledovaného období převažovaly dotazy organizačního charakteru, tj. obecné dotazy týkající se typu povolení k pobytu či jednotlivých náležitostí žádosti. V průměru tvořily 65 % všech dotazů. Druhým nejčastějším typem dotazu byla žádost o poskytnutí kontaktů na pracoviště (18 %). Dotazy položené v angličtině činily průměrně 1,6 % dotazů.

Graf. č.1 Průměrný počet dotazů na telefonní lince Ministerstva vnitra České republiky v roce 2013(www.mvcr.cz)

Na emailové lince vyřízeno 12 376 dotazů. Ve srovnání s rokem 2012 došlo k mírnému nárůstu, konkrétně o téměř 6 %. Průměrně byl zodpovězen 1 031 dotaz měsíčně. V

průběhu celého období převažovaly dotazy na stav žádosti²⁹, popř. urgency; tvořily průměrně 41 % emailů. Všichni tazatelé jsou v tomto případě odkazováni na naše webové stránky, konkrétně na Informace o stavu řízení zveřejňované v sekci Informace pro cizince. V průběhu roku nicméně docházelo k postupnému poklesu tohoto typu emailů. Ministerstvo vnitra ve své zprávě usuzuje, že informovanost klientů o vyvěšeném seznamu schválených žádostí se postupně zvyšuje.³⁰ Dotazy položené v angličtině tvořily průměrně 10% dotazů.

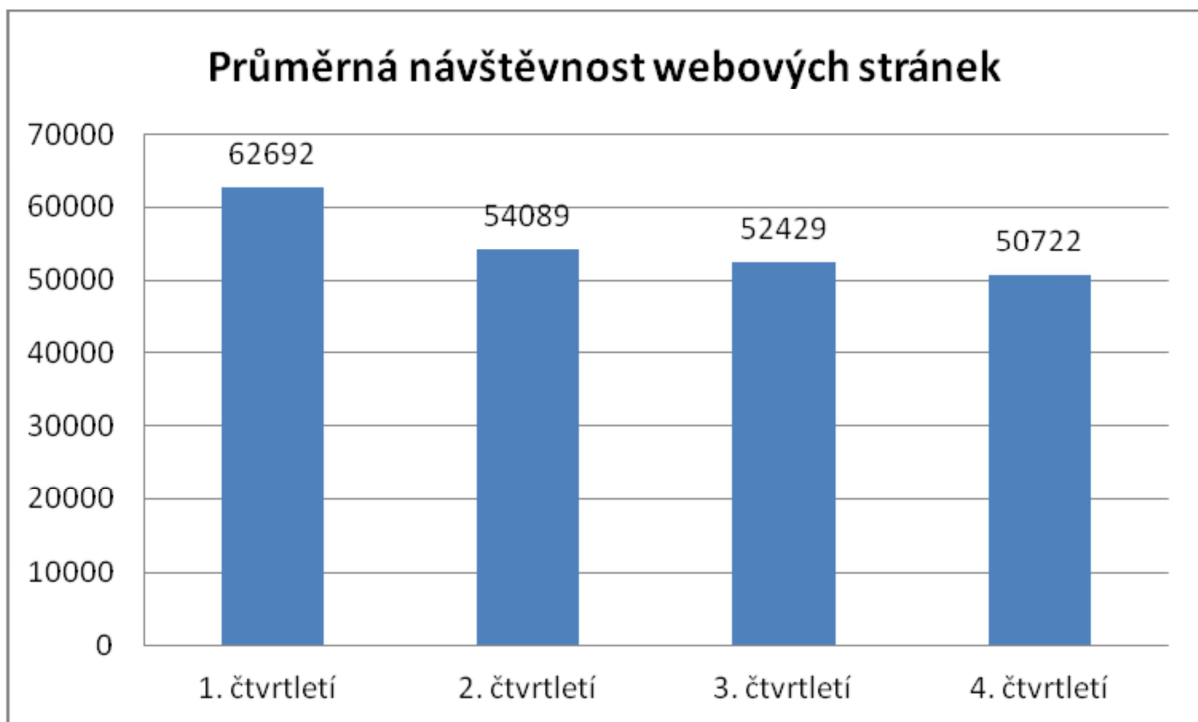

Graf č.2 Podíl dotazů na stav žádostí o pobyty v roce 2013 (www.mvcr.cz).

V analýze návštěvnosti webových stránek se uvádí, že Informace pro cizince byla v roce 2013 nejnavštěvovanější sekci webových stránek Ministerstva vnitra s průměrnou návštěvností 51 518 uživatelů měsíčně. Toto číslo je výrazně vyšší ve srovnání s rokem 2012, kdy byl web v průměru navštíven 48 052krát měsíčně.

²⁹ Jedná se o stavy žádostí o přechodný, dlouhodobý či trvalý pobyt včetně žádostí o prodloužení prvních dvou typů pobytu za vybrané období. Tento přehled neobsahuje žádosti o krátkodobá či dlouhodobá víza a zároveň neuvádí stavy zpracovávaných či zamítnutých žádostí. (www.mvcr.cz)

³⁰ Jedná se o xls dokument aktualizovaný s každou další zpracovanou žádostí k nalezení na odkazu: <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-stavu-rizeni.aspx> (www.mvcr.cz)

Graf. č 3 Navštěvovanost webových stránek Ministerstva vnitra, sekce Informace pro cizince v roce 2013(www.mvcr.cz)

3.3. Interpretace dat z dotazníku a jejich komparace se skutečností

Komparace probíhá pouze u otázek, které jsou komparativně zaměřeny. Otázky bez komparace byly pokládány proto, aby ulehčily vážnost tématu, ujistili respondenty, že se zajímám o jejich osobu, přiměly je cítit se příjemněji a tím se zvýšila pravděpodobnost, že budou odpovídat pravdivěji.

Otázka č. 3 Připravovali jste se na příjezd do České republiky ve Vaší zemi?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Ano	19%	19
Ne	81%	76

Pokud ano, jaká příprava?

Důvody	Relativní četnost	Absolutní četnost
Povrchní zjištění základních informací	63%	12
Komunikace s lidmi, kteří zde žijí/žili	17%	7

Pokud ne, proč?

Důvody	Relativní četnost	Absolutní četnost
Nenapadlo mě to	13%	10
Nevěděl jsem, kde informace hledat	36%	27
Domníval jsem se, že se mi všeho dostane až na místě	40%	31
Nebyl na to čas	11%	8

Problematika informování cizinců před vstupem do České republiky, je již v naší zemi zaznamenána. Kvalitní předmigrační příprava cizinců si klade za cíl ulehčit následné obtíže sžívání s novou zemí. I můj výzkum potvrzuje, že se jedná o téma velmi potřebné a aktuální. Počet cizinců, kteří se na příjezd nepřipravovali je celých 81% (tedy 76 z celkového počtu 95 respondentů) oproti tomu pouze 19% (tj. 19 cizinců) se informovalo. Zde je ovšem důležité zmínit i způsob, jakým se moji respondenti informovali. Ze zmíněných 19 cizinců se jich 12 informovalo pouze povrchním zjištěním informací o zemi. Zde lze předpokládat, že se jednalo o kulturní a praktické informace získané z internetových stránek. Zbýlých 7 cizinců využilo k získávání informací známých, kteří Českou republiku znají. Tento výsledek je velmi výstižný, proto je zřejmé, že práce s cizinci opravdu musí začít ještě daleko za našimi hranicemi.

Česká republika ovšem o tomto problému ví a také jeho řešení aktuálně zpracovává. Návrhy nalezne v dokumentu Postupu realizace, Koncepce integrace cizinců pro rok 2013. Zde se pod pojmem předmigrační informovanost míní: „*základní informace o podmínkách pobytu cizinců v České republice s upozorněním na případná rizika spojená s nedodržováním zákonů. Informace budou poskytovány potenciálním imigrantům již v předodjezdovém období v zemi původu, a to v jazyce migrantů, a budou obsahovat i*

kontakty na úřady a organizace podporující integraci cizinců.., Mnohem důležitější, než uvedení tohoto problému v platném dokumentu, je ovšem způsob, jakým se návrh realizuje. Česká republika v tomto ohledu předává kompetence úřadům Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničí a navrhuje: zajištění distribuci informačních materiálů pro předmigrační přípravu cizinců - film a informační brožura. Dalším opatřením je poskytovat cizincům v předmigračním období poradenství a informace v zemi jejich původu. Ministerstvo vnitra tuto kompetenci splnilo kampaní pro cizince, která si klade za cíl: *„informovat cizince, aby získali již v zemi původu základní představu o České republice a aby dokázali bez problémů vyřešit své pobytové záležitosti a byli si vědomi svých zákonných práv a povinností. Informovanost v této oblasti má za cíl usnadnit komunikaci s úřady a varovat před riziky, se kterými se mohou cizinci během imigračního procesu setkat.“* Projekt, který tento cíl zaštiťuje, je nazván „Příští zastávka Česká republika“ a v souladu s jeho cíli, obdrží cizinec na zastupitelském úřadu České republiky v zahraničí³¹ brožuru obsahující předodjezdové informace, jak postupovat od podání žádosti v zahraničí až po přicestování do ČR. Brožuru doplňuje dokumentárně-hraný film na DVD, který přehledně shrnuje základní informace o ČR, apeluje na dodržování zákonných povinností, upozorňuje na možné rizikové situace a poskytuje návody k řešení takových situací.

Tato otázka sloužila i k ověření mé hypotézy. Předpokládala jsem, že se cizinci před příjezdem do ČR spíše neinformují. Tato hypotéza se mi potvrdila³².

³¹ Zastupitelské úřady České republiky v zahraničí nejsou pouze velvyslanectví. Dále jsou za tyto úřady považovány tzv. česká centra, generální konzuláty, honorární konzuláty, konzulární jednatelství nebo České ekonomicko-kulturní kanceláře. Každý tento úřad plní své specifické funkce a jeho činnost je v různých zemích, ovšem všechna jsou vnímána jako zastupitelské úřady ČR, tudíž všechna musí poskytovat předmigrační informace pro cizince. (www.mzv.cz)

³² Výpočet statistického ověření této hypotézy je uveden v přílohách. (viz. soubor tabulek č. 1)

Otázka č. 4 Jaký byl Váš první krok po příjezdu do ČR?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Hledání informací o tom, co mám dělat	63%	60
Kontakt s cizineckou policií	12%	12
Šel jsem na obecní úřad a zeptal jsem se, kam mám jít	14%	13
Po doporučení, jsme využili pomoc integračních center	11%	10

V této otázce jsme zjišťovala, co dělají cizinci po vstupu do České republiky. Tato otázka je velmi zásadní, protože chyby, které cizinci činí bezprostředně po vstupu na území České republiky, mohou mít zásadní důsledky. Odpovědi, které se mi na tuto otázku dostali, jsou velmi nevyhovující. Pokud cizinec po příjezdu do České republiky opravdu neví, jak má postupovat, jedná se o záležitost, která vyžaduje nutné řešení. Celých 63 % dotazovaných uvádí, že v této fázi teprve začíná hledat informace o tom, co má dělat. Dalších 14% uvádí podobně, že šli hledat informace, které jim pomou tuto situaci řešit. Podobný počet respondentů tvrdí, že šel správně hledat pomoc na kontaktní místa Cizinecké policie, či do Integračních center.

Lze tvrdit, že obdobné hledání informací po vstupu na naše území je nutné zaznamenat a navrhnout opatření. Výše již bylo uvedeno, že Česká republika pracuje s předmigračními opatřeními. Dále ovšem opravdu myslí i na nové cizince v České republice a poskytuje pro ně řadu možností a materiálů, které jim mohou usnadnit cestu. Ministerstvo vnitra v tomto duchu odstartovalo projekt s názvem „Vítejte v České republice“. V rámci tohoto projektu vznikají adaptačně – integrační kurzy určené cizincům, kteří na naše území pobývají méně než 6 měsíců. Tyto kurzy mají formou osmihodinového školení poskytnout cizincům orientaci v praktických aspektech života na území ČR, včetně informací o povinnostech a právech spojených s daným pobytovým statutem cizince a možnostech integrace do společnosti. Jako součást kurzu byl natočen film „Vítejte v ČR“ a vytvořena informační brožura a metodika

pro lektory kurzů. Důležité je zde zmínit, že všechny tyto materiály včetně zmíněného školení jsou k dispozici v pěti jazykových mutacích, tudíž je přístup k těmto informacím usnadněn na nejvyšší možnou míru. I samotné informace o tomto projektu a přístup k němu je velmi rozšířen. Cizinci ho mohou nalézt na internetových stránkách jak státních tak nestátních institucí, film i brožura je k vyzvednutí v integračních centrech i úřadech a přihlášení ke školení je nabízeno každému novému cizinci, který se v České republice přihlásí. Tento projekt vznikl na podnět Koncepce, která dále navrhuje i pravidelnou odbornou přípravu a vzdělávání lektorů a tlumočnicků přítomných na těchto adaptačně – integračních kurzech.

Zde lze tedy tvrdit, že cizinci možnosti ze strany České republiky mají, nicméně je nevyužívají. Hledat příčinu ve špatném přístupu k těmto informacím, by zřejmě nebylo správné. Zde bude příčina především v krátkodobém fungování tohoto projektu, který se musí nejprve zaběhnout, než bude vhodné evaluovat jeho funkčnost a přínos.

5. Uměli byste uvést resorty, které v České republice řeší problematiku cizinců?

Kolik?	relativní četnost	absolutní četnost
1 organizace	38%	36
2 organizace	31%	29
3 organizace	19%	18
4 organizace	13%	12

Které?

Resorty	Relativní četnost	Absolutní četnost
Ministerstvo vnitra	62%	59
Ministerstvo zahraničních věcí	8%	8
Úřad práce	17%	16
Policie České republiky	13%	12

Tato položka si kladla kontrolní cíl zjistit, zda cizinci opravdu vědí, kde informace získávat a zda znají resorty, které oficiálně řeší problematiku cizinců na našem území. I ve své hypotéze jsem předpokládala, že budou cizinci uvádět rezortů více, nicméně je vidět, že se věnují pouze několika zastřešujícím organizacím. Velmi překvapující je pro mě to, že zde žádný respondent nevedl žádnou neziskovou organizaci. Lze předpokládat, že respondenti tuto otázku vnímali právě jen jako otázku na státní instituce, nicméně v pilotáži tohoto výzkumu, mi respondenti uváděli i neziskové informace či integrační centra.

Většina respondentů (38 %, tj 36 cizinců) uvedlo pouze jednu organizaci, o 7 respondentů více zná 2 organizace. Ovšem pouze 18. Cizinců zná tyto organizace 3 a 4 organizace umí uvést pouze 12 respondentů.

Souhrnně lze tvrdit, že cizinci vědí, které instituce u nás problematiku řeší – u odpovědi, že se jedná o Ministerstvo vnitra (59 cizinců, tj. 62%) nelze nic vytknout. Nejvíce cizinců se zajímá především o pobytovou problematiku a to je právě odvětví, které od roku 2011 oficiálně řeší právě Ministerstvo vnitra. Ministerstvo vnitra samozřejmě problematiku cizinců řeší, nicméně má pod sebou i konkrétnější organizace, které zde mohli cizinci uvést. Ministerstvo zahraničních věcí, které řeší problematiku víz, uvedlo 8% dotazovaných (tedy 8 cizinců) a dále zde uváděli Policii České republiky. Policie České republiky se o cizineckou problematiku opírá prostřednictvím Cizinecké policie, která plní úkoly související s odhalováním nelegální migrace, represivním opatřením vůči cizincům páchajícím trestnou činností. I zde lze tedy říci, že cizinci odpovídali správně, poněvadž tento resort opravdu pracuje s problematikou cizinců. Dále 16 cizinců (tedy 17% dotazovaných) uvádí, že i Úřad práce České republiky pracuje s cizineckou problematikou. Problematiku zaměstnanosti cizinců zpracovává Ministerstvo práce a sociálních věcí a samotný Úřad práce, který je jeho resortem, zpracovává povolení k zaměstnání v České republice. Dále tento úřad přijímá oficiální informaci od zaměstnavatele, že u něho cizinec nastoupil do práce, kterou je zaměstnavatel povinen předat nejpozději do 3 dnů od nástupu do zaměstnání. Pokud se v těchto krocích pochybí, jedná se o nelegální zaměstnávání a nastupuje represivní síla Cizinecké policie. Česká republika se ke kompetencím Úřadu práce, jako zprostředkovatele informací o zaměstnání pro cizince, v loňském roce postavila velmi zodpovědně. S platností na období listopad 2013 – červen 2015 vznikl projekt s názvem Rozvoj poradenství poskytovaného Úřadem práce pro cizince. Projekt vychází z Koncepce, kde jedním z úkolů je i zvyšování ekonomické a sociální soběstačnosti cizinců, které má být docíleno poskytováním kvalitního sociálně právního poradenství a pravidelnou aktualizací informací týkající se zaměstnávání cizinců. Smyslem projektu je zkvalitnění a podpora služeb poskytovaných Úřadem práce ČR (ÚP) v oblasti zahraniční zaměstnanosti.

Ačkoliv jsou tedy v této otázce informace od cizinců velmi skromné, nelze tvrdit, že by se jednalo o informace chybné. Tato otázka sloužila i jako kontrolní pro ověření mé hypotézy. Domnívala jsem se, že více cizinců bude znát 3 a více organizací, které jejich problematiku zpracovávají. Tato hypotéza se mi ovšem nepotvrdila.³³

Otázka č. 6 Jakým způsobem získáváte informace v České republice?

Způsob získávání informací	Relativní četnost	Absolutní četnost
Internetové hledání	38%	36
Konzultace s přáteli	22%	21
Využití míst k tomu určených - CPIC, Integroční centra..	40%	38

Otázka č. 7 Jakým způsobem hodnotíte přístup českých úředníků?

	relativní četnost	absolutní četnost
2	8%	8
3	29%	28
4	40%	38
5	22%	21

Pokud jste hodnotili 4-5, v čem se vám zdá jejich přístup spíše nevyhovující?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Neznalost českých úředníků problematiky cizinců	36%	21
Neznalost jiného jazyka než českého	31%	18
Neochota	34%	20

9. Jaké informační kanály - (brožury, letáky, časopisy...) upřednostňujete?

³³ Výpočet statistického ověření této hypotézy je uvedeno v přílohách. Soubor tabulek č. 3

Informační kanály	Relativní četnost	Absolutní četnost
Web	42%	40
Telefon	22%	21
Mail	22%	21
Osobní kontakt	13%	13

Tyto otázky (č. 6, 7 a 9) jsou interpretovány spolu, poněvadž na sebe logicky navazují. Otázky za sebou nenásledují z kontrolního důvodu. Nenásledné pokládání otázek podporuje důvěryhodnost odpovědí, protože respondent obvykle nezaznamená, že se otázka v jiném znění opakuje, čímž se ověřuje podobnost odpovědi. Dotazníky těch respondentů, kteří odpovídali protichůdně v této kontrolní otázce, byly z celkového souboru vyřazeny. V otázce č. 6 zjišťuji, jakým způsobem získávají dotazovaní informace již v České republice, tyto odpovědi kontroluje otázka číslo 9, kde se dotazují, jaké informační kanály u nás používají. K odůvodnění těchto odpovědí poté napomáhá otázka č. 7, kterou zodpovídám, jak cizinci hodnotí přístup českých úředníků.

V otázce č. 6 jsem zjistila, že nejvíce respondentů si u nás zjišťuje informace na internetových stránkách, potvrdilo se mi to i u kontrolní otázky, ačkoliv zde zapojili do internetového hledání i mailovou korespondenci, která je možná pod internetovou komunikaci zahrnout. Proč je toto číslo tak vysoké, můžeme zjistit z další otázky, která hodnotí české úředníky. Jejich hodnocení na stupnici od 1 – 5 (1 nejlepší – 5 nejhorší) jsem zjistila, že 62% cizinců hodnotilo body 4-5, což zastupuje špatné a velmi špatné hodnocení. Odůvodňuji to špatnou znalostí českých úředníků cizinecké problematiky, neochotou a neznalostí jiného jazyka než českého. Lze se domnívat, že právě tyto zkušenosti jsou důvodem, proč cizinci hledají informace raději samy na internetu, než by se zašli poradit.

Potřeba pracovat s úředníky a pracovníky ve zmíněných rezortech je faktickým problémem, který ovšem Česká republika již řeší. V Konceptu je uveden cíl, který byl

navržen již pro rok 2013 a v letošním roce byl obnoven. Jedná se návrh průběžně zajišťovat zvyšování interkulturních, sociokulturních a odborných kompetencí pracovníků jednotlivých rezortů a dalších subjektů řešících záležitosti cizinců včetně zaměření na jejich přípravu pro kontakt s cizinci a pro jejich působení v komunitách cizinců, prostřednictvím systematického a průběžného odborného vzdělávání. Tento návrh se týká všech rezortů zapojených do cizinecké problematiky, které řeší všechny oblasti jejich života. Jedná se tedy o:

- oblast zdravotnictví – příprava zdravotnického personálu (MZ);
- oblast školství – vzdělávání pedagogického personálu pro výuku dětí-cizinců i práci s nimi (MŠMT);
- oblast sociální práce a služeb – odborné vyškolení příslušných pracovníků (včetně terénních), kteří pracují s cizinci, a to i pro práci v přirozeném prostředí cizinců (MPSV);
- oblast živnostenského podnikání cizinců (MPO);
- oblast pobytu cizinců (MV, PČR).

Je ovšem nutné říci, že 40% cizinců uvedlo, že své informace vyhledává v místech jako je Centrum na podporu integrace či jiná integrační centra. Jelikož poskytování informací v těchto centrech je bezplatné stejně, jako zeptání se na pobočkách jakéhokoliv jiného státního úřadu lze tvrdit, že kvůli bezplatnosti se takto nerozhodují. Tyto organizace mají obvykle velmi kvalitní povědomí o problematice, velmi ochotné pracovníky a také kvalitní jazykovou vybavenost, tudíž ji cizinci vyhledávají dobrovolně a rádi. I na tyto rezort Česká republika myslí při realizování koncepcí a cílů v dokumentech. Od začátku roku 2013 je jeden z cílů průběžně zajišťovat vzdělávací semináře pro pracovníky regionálních Center na

podporu integrace cizinců případně pro pracovníky nevládních neziskových organizací poskytujících cizincům sociálně-právní poradenství (MV).³⁴

Pokud tedy víme, že nejvíce cizinců své informace čerpá z internetových stránek různých rezortů, je podstatné tento komunikační kanál poskytovat velmi propracovaný. Již v úvodu uvádím, v jakém jazyce jsou webové stránky organizací poskytovány a jakým způsobem fungují. Usuzuji tedy, že je tento způsob k informacím v České republice zaznamenán a poskytován kvalitně.

³⁴ Tyto semináře a školení pro tyto pracovníky v praxi opravdu probíhají. Otevřeny byly mimo jiné například kurz Terénní práce s cizinci, Obecný exkurs do problematiky práce cizinci, Předmigrační politika aj. (www.mvcr.cz)

8. Kontrolujete si sami změny zákonů, které se týkají záležitostí, které souvisejí s Vaším pobytem v naší zemi?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Ano	13%	12
Ne	87%	83

Touto položkou jsem zjišťovala, zda se cizinci sami zajímají o změny našich zákonů ve věcech, které s nimi souvisí. Sloužila i jako kontrolní pro ověření mé hypotézy. Předpokládala jsem, že si cizinci spíše nekontrolují změny zákonů týkající se záležitostí, které souvisí s jejich pobytem v naší zemi. Tato hypotéza se mi potvrdila.³⁵

Ačkoliv tedy informace nekontrolují a nevyhledávají sami, nelze tvrdit, že jim nejsou poskytovány. Naše právní dokumenty opravdu nejsou překládány do více jazykových mutací, nicméně všechny podstatné změny, které se cizinců týkají, jsou pravidelně aktualizovány na internetových stránkách participujících organizací a to včetně těch, které jsou ve více jazykových mutacích. Je ovšem nezpochybnitelné, že by cizinci sami měli v této problematice projevit více samostatnosti a iniciativy. I zde lze tedy tvrdit, že informace poskytnuté jsou, ale cizinci je nevyhledávají.

³⁵ Výpočet statistického ověření této hypotézy je uvedeno v přílohách. Soubor tabulek č. 2

10 Jak byste ohodnotili přísun informací, které se k Vám dostávají ohledně Vašich práv a povinnosti v České republice?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
1	7%	7
2	13%	12
3	48%	46
4	12%	11
5	20%	19

13. Jak podle Vás funguje zprostředkování informací ohledně páchaní trestné činnosti?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Dobré	5%	5
Spíše dobré	14%	13
Nevím	61%	58
Spíše špatné	16%	15
Špatné	4%	4

11 co byste na přísunu informací poskytovaných v České republice změnily?

Sféry ke změně	relativní četnost	absolutní četnost
Nedostatečná jazyková mutace	47%	45
Nerespektování kulturních a sociálních rozdílů v počátcích pobytu (český jazyk je velmi náročný a bylo by lepší, kdyby byly úředníci a zprostředkovatelé schopni a ochotni používat jiný jazyk)	13%	12
Zdlouhavé řešení	17%	16
Nejasné poskytování informací ze státní sféry - vysvětlení je velmi teoretické a my bychom ocenili spíše praktické sdělení	23%	22

15. Místo pro poznámky, na které jste v dotazníku nenašli prostor.

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Kurzy českého jazyka jsou velmi finančně náročné	31%	25
Neexistuje srozumitelný přístup k informacím ohledně smluv, daňovém přiznání a jiných důležitých ekonomických záležitostí	25%	20
Nekvalitní informace o tom, co přesně musí splnit a dělat bezprostředně po vstupu do České republiky	11%	9
Nezájem ze strany orgánů v trestném řízení - především policisty v terénu - neumí jazyk, nejsou ochotni poradit	33%	27

Tyto položky jsou interpretovány spolu, protože na sebe navazují. V otázce, kde cizinci hodnotí přístup k informacím, který u nás mají, jsem zjistila, že naprostá většina volí prostřední hodnotu škály. Tuto hodnotu můžeme přeložit jako „nevím“ nebo „něco mezi“. Dalších 19 cizinců hodnotí v horní škále stupnice a zbylých 38 cizinců ve škále spodní, tudíž neuspokojivě. Další otázka, která zjišťuje zprostředkování informací ohledně páčání trestné činnosti má škálově stejné výsledky. Naprostá většina cizinců uvádí, že neví, menší část hodnotí kladně a mírně větší část cizinců hodnotí negativně.

Tyto hodnoty samostatně mají pouze orientační význam. Specifikované jsou další položkou, která konkrétně zjišťuje, jaké změny by v přísunu informací měli nastat. A poslední otázka, která je zde zmíněna svými odpověďmi doplňuje, či přímo opakuje položku č. 11, proto připojena do této části.

Nejvyšší procento cizinců, tj. 47% (45 respondentů) uvádí, že informace jsou poskytovány v nedostatečné jazykové mutaci. Tuto jejich kritiku lze přijmout pouze v některých aspektech, v dalších jej ovšem musím vyvrátit. Pokud se zaměříme na psanou formu informací (webové stránky, brožury, příručky...), či audiovizuální formu (instruktážní filmy, videa..), nemohu s cizinci souhlasit. Tento tok informací zajišťuje překlady do 5-ti

jazykových mutací. Standardně se jedná o češtinu, angličtinu, ukrajinštinu, ruštinu a vietnamštinu. Mimo to se v neziskových organizacích, či multikulturních centrech setkáme i s možnostmi získat jazykové překlady do mnohem více jazyků. Pravda ovšem je, že běžně nejsou informace zpracované pro rumunské či bulharské cizince, ačkoliv jejich zastoupení v České republice je také významné. České zákony samozřejmě jazykové mutace neposkytují. Pokud se jedná o tok informací, které jsou závislé na přímé komunikaci s úředníky, či jinými pracovníky musíme dát cizincům za pravdu. Čeští úředníci velmi málo ovládají cizí jazyky, proto je jejich komunikace často problematická. Děje se tak ovšem pouze ve státní sféře, nevládní organizace mají velmi dobře jazykově vybavené pracovníky.

Druhý nejčastější problém (23% respondentů, tj. 22 cizinců z celkových 95) vidí v nejasném poskytování informací ze strany státní sféry. Cizinci tvrdí, že tyto informace jsou často velmi obecné a postrádají jasnost a praktičnost. K tomuto faktu přidávají to, že jsou tato řešení velmi zdlouhavá (17% dotazovaných) Tento fakt se ověřuje velmi těžko, nicméně se můžeme domnívat, že souvisí s potřebou průběžně vzdělávat úředníky v otázce cizinecké problematiky (tento návrh je již zmíněný výše). Pokud jsou informace, které dostávají málo prakticky zaměřené, může to ovšem souviset i s nízkou iniciativou samotných cizinců v dohledávání svých práv a povinností (jak se mi ověřilo v položce č.8). Nicméně aspekt nejasné instruktáže ze strany úředníků, zdlouhavého řešení a neochoty pracovníků je problematikou nejen pro cizince, ale pro návštěvníky úřadů vůbec. Domnívám se, že by bylo vhodné byrokratickou cestu pro cizince co nejvíce ulehčit, aby se předešlo fatálním problémům, nicméně se jedná o aspekt na tomto místě neměřitelný a neporovnatelný.

Poslední část cizinců (13%) kritizuje nerespektování kulturních a sociálních rozdílů na začátku pobytu a to především v požadavcích na jejich úroveň českého jazyka. Zde se opět dostáváme k problematice jazykových kompetencí. Dále ovšem tato odpověď potvrzuje nutnost socio-kulturních kurzů, uvítacích kurzů, či adaptačních kurzů pro cizince. Požadavky

na ovládnutí českého jazyka nelze snížit, je to nezbytný aspekt hladce probíhající integrace, a splynutí jedince s naší kulturou. V začátcích se naopak Česká republika snaží tento požadavek cizincům ulehčit – nejen zmíněnými projekty pro nové cizince, ale i možnostmi využívat bezplatné kurzy českého jazyka. Zde bych ráda falzifikovala názor cizinců na finanční náročnost českého jazyka.

12. Řešili jste během Vašeho pobytu potíže, které plynuly z neznalosti Vašich povinností a práv?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Ano	64%	61
Ne	36%	34

Pokud ano, jaké?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Tolerance, které v České republice jsou či nejsou - limity v rychlosti řízení, limity v požití alkoholu a řízení,	51%	31
Pobytové záležitosti	18%	11
Organizační administrativní záležitosti - doklady	21%	13
problematika rodinná - nový manželský svazek, placení výživného	10%	6

Tato položka má logicky připravovat na otázku následující. Snažila jsem zde nastavit cizincům zpětnou vazbu a přimět je zamyslet se na důležitosti své vlastní informovanosti. Zde jsem zjistila, že 64% cizinců opravdu během svého pobytu řešilo problémy, které vycházeli s jejich neznalostí svých práv a povinností. I přes to, mi v otázce č. 8 odpovídali, že se samy o změny našich zákonů nezajímají.

Z těchto 61 cizinců jsem se tázala, o jaké nepříjemnosti se jednalo. V největší míře řešili problém tolerancí, které v České republice máme – limity v rychlosti řízení a požití alkoholu za volantem. Tento aspekt není nutné ani hledat v právních dokumentech a je možné

se pouze podívat do příruček, či na naše silnice, kde jsou limity uvedeny. Způsob jakým jsou tyto informace uváděny v naší zemi, je stejný i v jiných zemích, tudíž se domnívám, že není třeba, aby se Česká republika více iniciovala v řešení této záležitosti.

Dalšími nejvíce uváděnými problémy, které zde cizinci řešili, byly administrativní záležitosti a pobytová problematika (dohromady 39% respondentů, tj. 24). Tento problém je důležité řešit a je již obsažen v návrzích koncepce, která navrhuje distribuovat a prezentovat na pracovištích Odboru migrační a azylové politiky Ministerstva vnitra (dále OAMP) instruktážní film a doprovodný leták názorně cizincům objasňující procedury a postupy při vyřizování pobytových záležitostí. Dále zajistit asistenci cizincům prostřednictvím NNO za součinnosti tzv. interkulturních mediátorů a tlumočnicků při vyřizování pobytových náležitostí na pracovištích OAMP. Pobytová problematika je následně velmi kvalitně vysvětlena na webových stránkách všech zastupujících organizací a Integrovaná centra či neziskové organizace se tomuto tématu věnují ve svých aktivitách i samostatně.

Poslední položkou bylo, že se cizinci potýkali s rodinnou problematikou – placení výživného, uzavření nových manželství apod.

14. V České republice převládá názor, že zvyšující se kriminalita je důsledkem zvyšujícího se počtu cizinců. Domníváte se, že by přístup k informacím, který je cizincům poskytován, mohl být jedním z důvodů páchané trestné činnosti cizinců?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Ano některé druhy trestné činnosti v České republice mohou vycházet z neinformovanosti.	44%	42
Ano, pokud je někdo neinformován, může se cítit dlouhodobě zmatený a poté může jednat jinak, než by jednal, pokud by se cítil bezpečně a jistě.	21%	20
Ano, ale nevidím rozdíl v tom, zda jsou informovaní cizinci nebo domorodci.	14%	13
Ne, nemyslím si, že přístup k informacím ovlivňuje kriminalitu. Když někdo chce páchat trestné činy, dělá tak bez ohledu na svou informovanost či neinformovanost. Naopak dokonce možná víc, než ti co jí páchají bez vědomí některých zákonů.	21%	20

Poslední otázka tohoto dotazníku zjišťuje, zda se cizinci sami domnívají, že jejich neinformovanost může vést k jejich kriminální činnosti. U této položky jsem si chtěla ověřit, zda to není pouze Česká republika, kdo si uvědomuje důležitost informovanosti cizinců, ale zda si tento fakt uvědomují i sami cizinci. Domnívám se totiž, že pokud si cizinci uvědomí důležitost své vlastní informovanosti, může to mít vliv na jejich iniciativu. Tato má osobní domněnka se v mém dotazníku ovšem neosvědčila. Zjistila jsem totiž, že 44% cizinců si opravdu myslí, že některé druhy kriminality mohou opravdu vycházet z neznalosti a dalších 21% si dokonce uvědomuje i souvislost s psychickým stavem jedince v cizí zemi. A dalších 14% také souhlasí, ovšem s tím, že je to podle nich stejné i u občanů České republiky. Lze tedy tvrdit, že celých 79 % cizinců souhlasí s důležitostí své vlastní informovanosti, nicméně v dřívější položce mi ti samí respondenti odpovídali, že samostatnou iniciativu v tomto ohledu neprojevují.

Posledních 21 % cizinců nevidí souvislost mezi informovaností a pácháním trestné činnosti.

3.4 Závěr výzkumu

Ve výzkumném šetření jsem zpracovávala informovanost cizinců o svých právech a povinnostech v naší zemi. Zjišťovala jsem jednak míru jejich informovanosti, kterou jsem podložila hypotézami a následně tyto mé předpoklady statisticky ověřovala. Dále jsem zjišťovala, v jakých aspektech cizinci dělají chyby a zda o těchto aspektech Česká republika ví a jak s nimi nakládá. Dále jsem zpracovávala poznatky, které cizinci kritizují a i zde jsem porovnávala, jak s těmito poznatky Česká republika pracuje. Výzkum byl sestaven jako komparativní porovnání skutečnosti s odpověďmi cizinců na strukturovaný dotazník. Data jsou interpretována systematicky k jednotlivým odpovědím a zde, pro lepší přehlednost přikládám souhrnnou tabulku výsledků.

To, co cizinci kritizují		To, co s tím Česká republika dělá	
CIZINCI		ČR ŘEŠENÍ	POZNÁMKA
Neznalost českých úředníků cizinecké problematiky		ANO	Prostřednictvím kurzů pro pracovníky
Neochota českých úředníků		ANO	Prostřednictvím kurzů pro pracovníky
Neznalost českých úředníků/ policistů / představitelů formálních institucí cizích jazyků		ANO	Prostřednictvím jazykových kurzů pro pracovníky
Jazykové překlady právních dokumentů		NE	Jazykové překlady českých zákonů jsou dohledatelné. Nicméně Česká republika v kontextu této problematiky nezpracovává žádné návrhy, které by se tímto směrem měly ubírat.
Finanční náročnost výuky českého jazyka		NE	Cizinci mají přístup ke kurzům českého jazyka zdarma
Nekvalita informací, které jsou třeba bezprostředně po vstupu do ČR		NE	Informace jsou poskytovány ve všech sférách
To, jak cizinci v konkrétních situacích postupují		To, co jim Česká republika poskytuje, aby postupovali lépe	
SITUACE	CIZINCI	ČESKÁ REPUBLIKA	POZNÁMKA
Předmigrační příprava	NE	Poskytuje ve všech sférách	Návrhy jsou relativně nové, lze předpokládat zlepšení Hypotézou předpokládaný výsledek
Vlastní iniciativa v kontrole zákonů	NE	Poskytuje ve všech sférách	Hypotézou předpokládaný výsledek
Znalost zastupujících resortů	ANO	Kontroluje přístup k informacím poskytované těmito resorty	Hypotézou předpokládaný výsledek (ovšem v jiné míře, než byla skutečnost)
Aktivita bezprostředně po vstupu	NE	Zprostředkovává ve všech sférách	Návrhy jsou relativně nové, lze předpokládat zlepšení

Hlavní cíl výzkumu, tedy informovanost cizinců o svých právech a povinnostech v České republice byl zkoumán hypotézami. Zde jsem zjistila, že cizinci dobře informovaní nejsou. Předpokládala jsem, že se nebudou informovat o svých právech a povinnostech ze své země, tedy před příjezdem do České republiky a tato hypotéza se mi potvrdila. Dále jsem se domnívala, že si sami nekontrolují změny v našich zákonech v oblastech, které se bezprostředně týkají záležitostí, které se jich v naší zemi týkají. I tato hypotéza se mi potvrdila. Takto jsem uvažovala na základě svých zkušeností, které jsem během svého studia, kdy jsem se věnovala práci s cizinci, nasbírala. Dalším mým předpokladem ovšem bylo, že budou cizinci znát více jak 3 rezorty, které v České republice zpracovávají jejich problematiku. Zde jsem se mylila, jelikož většina cizinců uvedla buď pouze dva, nebo jen jeden rezort. Mé hypotézy jsem zakládala na svých zkušenostech s prací s cizinci.

Tento výzkum šel ovšem mnohem dál a zjišťoval, jak s odvětvími, které cizinci nezvládají, Česká republika pracuje. Dále jsem zjišťovala, zda aspekty, které cizinci na zprostředkovávání informací kritizují, jsou opravdu tak špatně zpracované, či zda je Česká republika poskytuje dostatečně. Pokud se ověřilo, že jsou špatně zpracované, uvádím, jestli v budoucnu navrhuje jejich zlepšení. Z výsledků, které interpretuji nejprve samostatně a poté je souhrnně uvádím v tabulce, je zřejmé, že Česká republika problematiku cizinců zpracovává kvalitně. Myslí na všechny komunikační kanály a poskytuje cizincům snadný přístup k informacím. Státním organizacím lze vytknout ochota, nedostatečné jazykové a znalostní kompetence pracovníků. Jazykovou vybavenost úředníků Česká republika zpracovává a navrhuje konkrétní řešení. Neochota pracovníků v žádném odvětví zpracovávána není. Je ovšem nutné dodat, že široká škála neziskových a nevládních organizací včetně Center na podporu integrace cizinců, které spadá pod Ministerstvo vnitra, tyto nedostatky vyrovnávají ve všech kritizovaných aspektech. Z výzkumu ovšem vyplývá, že cizinci i tak některé řádně

fungující aspekty kritizují. Uvádím zde, jako možný důvod to, že některé návrhy jsou poměrně nové, proto by tento výzkum mohl fungovat jako návrh budoucích ověření fungování uvedených návrhů. Aspekt, který je pro mě velmi překvapujícím, je především nevyužívání cizinci předmigrační přípravy a to především v kontextu se zjištěním, že si sami uvědomují, že jejich informovanost je velmi důležitá. Respektuji, že se jedná o opatření relativně nové, nicméně se domnívám, že by jej cizinci měli vítat a znát mnohem více.

K závěru výzkumu, je nutné dodat, že si uvědomuji, že ani počet respondentů, ani jejich národností rozložení nenesou aspirace na to, aby se daly tyto závěry brát obecně. Výzkum sice nese za hlavní cíl, zjistit informovanost cizinců o svých právech a povinnostech, který i přináší. Nicméně nelze tvrdit, že mé výsledky jsou globální. Nicméně je to nový pohled na zkoumání této problematiky, který u nás zatím není zcela běžný. Toto zkoumání je tedy také ukázkou nového způsobu, který nepracuje jen s názory odborníků, ale především s názory cizinců, přináší vhled do problematiky i z pohledu zpětné vazby a konfrontuje představy a kritiku s realitou.

3.5. Návrhy řešení

Navrhovaná řešení uvádím v souladu s poznatky z teoretické části a výsledky části praktické. Jedná se o souhrn skutečností, které zasahují do trestní politiky, integrace cizinců, profylaxe kriminality a zmiňuju i ta často opomíjená řešení založená na lidské sounáležitosti.

Důležité je *odstranění překážek, zejména jazykových, ale i kulturních* a to nejen v práci úředníků v organizacích státní či nestátní sféry, ale i u přímé práce sociálních pracovníků a resocializačních pedagogů. V souvislosti s resocializační pedagogikou, by měla být nastolena řešení *k příznivějšímu prostředí po propuštění cizích státních příslušníků z výkonu trestu odnětí svobody*. Stát, respektive obce by se měly ve spolupráci s neziskovými organizacemi starat o vytváření vhodných podmínek pro resocializaci propuštěných cizinců.

V případě podnikatelských subjektů je třeba vyvolat zájem o jejich zaměstnávání (např. formou pobídek). Zároveň je důležité během pobytu ve vězení na cizince stále působit v jejich integračním procesu. Významnou pomocí v postpenitenciární oblasti může být práce občanských sdružení či dobrovolných pracovníků. Zde by mohlo být namítnuto, že resocializace přirozeně není levnou záležitostí, nicméně bez vytvoření adekvátních podmínek nelze očekávat snížení recidivy propuštěných osob a snížení počtu cizích státních příslušníků ve vězeních. V tomto kontextu je třeba si uvědomit, že z dlouhodobého hlediska je mnohem ekonomičtější s cizinci kvalitně pracovat průběžně, než stále řešit jejich kriminalitu pouze represivní formou.

Dalším aspektem, je důraz na *zabránění vzniku „ghett“*. Jak uvádím výše, velká část kriminality se děje právě v uzavřených komunitách. Nicméně na tomto problému usilovně pracují především neziskové organizace prostřednictvím sociální práce v integračním procesu. Stát ji podporuje nabízeným bydlením v místech mimo ghetta po uplynutí konkrétní doby a splnění konkrétních podmínek. Zároveň s touto myšlenkou si ovšem uvědomuji, jak je pro identitu cizinců v nové zemi *důležité zachování a rozvoj kultury a jazyka etnických menšin* a snaha o zachování silných vazeb v rámci konkrétních etnických komunit, které přispívají ke zvyšování autority a sociální kontroly mládeže. Najít snesitelnou a profitující hranici mezi těmito dvěma aspekty je velmi náročné a z celé této problematiky tvoří svým obsahem, východisky a negativy fenomén, který by stačil na samostatnou práci, nicméně se domnívám, že sem patří.

Dalším aspektem, který považuji za zásadní, je *zjednodušení mechanismů* umožňujících v souladu s právní úpravou dané země dosáhnout rovnocenného společenského postavení s ostatním obyvatelstvem, např. při nabývání státního občanství. Zároveň by pomohlo zjednodušení cizincům cestu v orientaci v České republice a tím zmírnění dopadu kulturního šoku na psychiku jedince. Jak uvádím výše, na tomto se v České republice pracuje,

nicméně se domnívám, že je to problematika, která nesmí být nikdy považována za vyřešenou jedním dokumentem, ale jedná se o problematiku konstantní, která vyžaduje stále nová, průběžná řešení přicházející spolu s novými cizinci, novými aspekty a novými kulturami.

Neméně důležité řešení, které navrhuji, je zapojení samotných cizinců do cizinecké politiky. Pod myšlenkou „*od koho jiného budou nově příchozí cizinci přijímat informace lépe, než od cizinců, kteří si tu již vším prošli?*“ navrhuji integračním centřům a nevládním organizacím, aby své klienty zapojili nejen do svého integračního procesu, ale i do integračního procesu dalších cizinců.

Další můj návrh je neustávající boj proti rasismu a různým formám diskriminace prostřednictvím výchovy k toleranci a k životu v multikulturní společnosti. Zde by mohlo být namítnuto, že se jedná o návrh, který s touto problematikou přímo nesouvisí, nicméně já se domnívám, že to, jak se zde cizinci cítí, přímo odráží jejich vztah k naší kultuře a společnosti a respekt k našim právům, které zde musí dodržovat a svým povinností, které po nich žádáme. Tento můj návrh je již do jisté míry řešen rozvojem multikulturní výchovy jak v některých předmětech středních škol, tak samostatnými studijními celky na vysokých školách. Řešení je také velmi kvalitně podporováno obrovskými možnostmi pro mladé lidi ke své mobilitě během, ale i po skončení svého studia. Především toto řešení bych zde ráda zdůraznila jako velmi kvalitní, protože sama mohu říci, že to člověku otvírá nejen velké množství příležitostí, ale také mu to ukazuje zcela odlišný pohled na svět, v kterém žije. I přes tyto možnosti je ovšem tato problematika stále aktuální, proto by Česká republika neměla polevovat v úsilí, které již vynakládá. S tímto návrhem souvisí i eliminace předsudků a stereotypů vůči cizincům a příslušníkům etnických minorit u orgánů činných v trestním řízení. Z mého výzkumu je patrné, že cizí státní příslušníci nejsou spokojeni s přístupem konkrétně městských policistů, s kterými přijdou do styku. Zde bych navrhovala samostatnou přímou intervenci na tuto cílovou skupinu spolu s dalšími pracovníky činných v trestném

řízení, jakou je i vězeňská služba za účelem zvyšování jazykových kompetencí i vědomostních základů o cizinecké problematice. Navrhuji oddělení této cílové skupiny pracovníků od například sociálních pracovníků proto, že přicházejí do styku s cizinci v jiných příležitostech (zpravidla v řešení trestných záležitostí), proto lze předpokládat, že jejich postoj k cizincům může být diametrálně odlišný a práce s nimi z tohoto předpokladu musí vycházet.

Posledním mým návrhem je velmi konkrétní řešení založené na spolupráci orgánů činných v trestním řízení s institucemi a organizacemi, které se orientují na pomoc a podporu cizinců a etnických menšin. Tato spolupráce již do jisté míry funguje, lze zaznamenat především spolupráci cizinecké policie s Centry na podporu integrace cizinců, která je ovšem založena především na tom, že Centra jsou pod záštitou Ministerstva vnitra. Já zde navrhuji spolupráci i s dalšími nevládními organizacemi a to nejen ve společné komunikaci, ale i ve společně zpracovávaných výstupech, z kterých budou tvořeny výzkumy a aktuální řešení.

Závěr

Jak již bylo řečeno, problematika cizinců je velmi aktuálním tématem. Specifikum této práce – tedy jejich kriminalita, dává tomuto tématu ještě citlivější kontext. Ačkoliv je to problém faktický, který se opravdu děje, je důležité zmínit, že se děje v menším měřítku, než si občané naší země pravděpodobně myslí. Názor občanů České republiky na cizince v naší zemi je velmi zásadní i při řešení jejich kriminality, a jelikož žijeme v globalizované době, nelze v kontextu tohoto tématu nezmínit medializaci. Vlivem médií, která na cizince často pohlížejí optikou ekonomie, jako na pracovní sílu u které je hlavním posuzovacím kritériem jejich zisk, se do společnosti dostávají často jednostranné a zkreslené situace. Protože především ti cizinci, kteří zde přicházejí o práci, jsou vnímání prostřednictvím médií v drtivé většině jako hrozba, či nepřítel. Z titulků se tak například dozvíme, že „Nad Plzní visí hrozba“, „Cizinci bez práce začínají být rizikem“, „Cizinci jsou noční můrou radnic“, z článků pak že „cizincům je vidět do kuchyně a není to hezký pohled“, že „...asiaty zachvátil strach“. Výrazy jako „příliv cizinců“ nebo „agentury chrlí cizince“ implikuje hrozící záplavu cizinci. Obecný předpoklad o hrozbě, kterou cizinci představují, tkví především v tom, že poté, co ztratí práci, se z nich stanou nelegální pracovníci, potencionální kriminálníci a mafiáni. Tento pohled na tuto problematiku je krátkozraký a mimo jiné nasvědčuje tomu, že toto téma je u nás řešeno především „*ex post*“, nikoliv profylakticky. S touto myšlenkou je situována i tato práce.

V teoretické části rozvíjím problematiku migrace obecně prostřednictvím historického průřezu migrace, které přibližuje přirozenost lidské mobility a uvádím i faktory a příčiny migrace, které nutí cizince odejít ze své země a ovlivňují výběr země hostitelské. Zde se plynule dostávám psychickým dopadům migrace na identitu imigranta, které mají vliv na jeho

integraci, jejíž průběh je důležitý pro další vývoj chování cizince v naší zemi. V této důležité části pracuji hlavně s poznatky psychologa J. Diamanta, protože své studie zakládá na své vlastní zkušenosti, když v roce 1968 emigroval do Nizozemí a od té doby se věnoval mimo jiné i psychosociálním dopadům migrace na člověka. Dále, v kontextu s úvodními slovy, pracuji i s dalším aspektem a to je připravenost české společnosti na tak velký přísun migrantů, kterou tu v posledních desetiletích zažíváme.

V další části již aplikuji poznatky na samostatnou kriminalitu a její profylaxi. Mapuji kriminalitu cizinců v České republice, uvádím její příčiny, zmiňuji se o připravenosti českého vězeňství na cizince a na specifika a programy zacházení, která jim jsou v průběhu výkonu trestu odnětí svobody poskytována. Poté představuji aktuální koncepce prevence kriminality v české republice a zmiňuji z nich především ty část, které se týkají kriminality cizinců, v poslední kapitole zmiňuji resorty, které se podílejí na přímé práci s cizinci.

Ve výzkumné části zkoumám jeden z nejdůležitějších profylaktických prvků – informovanost cizinců o svých právech a povinnostech na území České republiky. Poznatky vycházející z dotazníkového šetření dále konfrontuji s realitou a tvořím návrhy řešení.

Problematika kriminality cizinců je tématem, které zasahuje do více sfér. Jedná se o problém kriminologický, politický, výchovný i sociální a ve všech těchto sférách musí být řešen a ve všech těchto sférách jsou stále mezery a nedostatky, které mohou být zlepšeny. Je to ovšem problém dlouhodobý, a ačkoliv za posledních téměř 25 let, kdy se s ním Česká republika potýká, jsme ušli dlouhou cestu, stejně je třeba neustávat a pracovat s tím dále. Vzhledem k prognózám, které v práci uvádím, vidíme, že příchod cizinců do naší země nebude klesat a přímo úměrně s tím by neměla klesat ani opatření ke kvalitní práci s nimi.

Česká společnost je i přes vnitřní vývoj a změny v posledních dvou dekadách stále považována za homogenní a relativně uzavřenou – nejvíce z hlediska jazyka a ochoty přijímat cizince. Soužití cizinců jiných kultur je majoritou považováno za problém. Je však nutné si uvědomit, že skončila doba, kdy se můžeme ptát, zda cizince na území našeho státu chceme, či nikoliv. Příliv cizinců do České republiky je nezvratitelným faktem. Musíme tedy hledat odpověď na otázku, jak formovat a upravovat proces začleňování cizinců do společnosti, jak a kde profylakticky působit před jejich kriminalitou a kam proces integrace nasměrovat tak, aby byl akceptovatelný pro obě strany. Aby tento proces posiloval otevřenost české společnosti, ale neoslboval její kohezi nebo případně nesměřoval ke vzniku uzavřených, neintegrováných a cizorodých komunit, které mají vůči české společnosti a kultuře odcizený vztah.

Literatura:

ABRAMUCZKINOVÁ PAVLÍKOVÁ, Eva.: *Národní identita a hodnoty*. In POTŮČEK, Martin, et al. (ed.): *Jak jsme na tom. A co dál? Strategický audit České republiky*. [Present situation. What next?: strategic audit of Czech Republic]. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 212 s. ISBN 80-86429-45-8

BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou staletí*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. Utváření Evropy; sv. 9. ISBN 80-7106-559-5.

BAUMAN, Zygmunt., May, T.: *Myslet sociologicky. Netradiční uvedení do sociologie*. Praha: SLON, 2004.

BITTNEROVÁ, Dana., MORAVCOVÁ, Mirjam., a kol.: *Kdo jsem a kam patřím Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005, 459 s. ISBN 80-902-7858-2

DANIELISOVÁ, Alžběta, *Počátky moderního světa, státy a říše starověku*, (s. 145-189) In BÁRTA, Miroslav a kol. *Civilizace a dějiny: historie světa pohledem dvaceti českých vědců*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005. 557 s. ISBN 978-80-200-2301-8

DIAMANT, Jiří.: *Psychologické problémy emigrace*, Vyd. 1. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1995, 208 s.

DRBOHLAV, Dušan.: *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*.(s. 17-30) In: Šišková, Tatjana. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9

FRANKL, Viktor Emil, *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii*. Vyd. 1. Brno: Cesta, 2006, 212 s. Prameny (Cesta). ISBN 80-729-5084-3.

GABAL, Ivan a kol., *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999, 341 s. Prameny (Cesta). ISBN 80-861-0323-4.

HÁJEK, Stanislav.: *Profilace vězeňských zařízení v České republice*, Kriminallistika, 1993, roč. 26, č.1.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod de teorie a praxe vězeňství. 2. dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2006, 185 s. ISBN 80-86708-30-6*

- HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004, s. 221.
- HAVEL, Václav.: *O lidskou identitu. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969–1979*. 3. Vyd. Praha: Rozmluvy, 1990, 397 s. ISBN 0-946352-6.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- JANDOUREK, Jan.: *Sociologický slovník*. Vyd.1. Praha: Portál, 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
- JÍLEK, D, ed. a POŘÍZEK, P, ed. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum: sborník z vědeckého semináře uskutečněného dne 20. října 2011 v Kanceláři veřejného ochránce práv - "Návratová" směrnice (2008/115/ES): rok první*. Vyd.1. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012. 327 s. ISBN 978-80-904579-3-5.
- KABÁTOVÁ, *Mezinárodní vězeňské společenství*, in Sborník Sociální práce s pachatelci trestných činů, Asociace vzdělavatelů a sociální práce, Brno, 170 s. 2012, ISSN: 1213-6204
- KARABEC ZDENĚK, *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, 143 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8021-8.
- KŮEHL, Karel. *Geografická struktura migrace obyvatelstva v Čechách*. Praha: Přírodověd. fak. Univ. Karlovy v Praze. Kat. ekonom. a regionál. geografie, 1975. ISBN 8-5610691.
- LIDÁK, Ján. *Mezinárodní migrace a Evropa*. Vyd. 1. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010. 149 s. ISBN 978-80-86879-24-6.
- LUPTÁK, Milan, a LUPTÁKOVÁ, Marina *Mezinárodní migrace: pohledy a nadhledy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. 249 s. ISBN 978-80-7465-086-4.
- SCOTT, Ed. by Gordon Marshall and John. *A dictionary of sociology*. 3rd rev. ed. Oxford [etc.]: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-019-1726-842
- MAŠKOVÁ, M.: *Zahraniční migrace*. In: Potůček, Martin. Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku. Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie, 2002, s. 565.

- MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminalita etnických menšin a cizinců*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010, 54 s. ISBN 978-80-7251-335-2.
- NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie organizace*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, 225 s. ISBN 80-247-0577-x.
- NIKISCHER, R.2013. „Teritoriálna identita obyvateľov Česka aS lovenska.“*Geografie* 118 (3): 243-264. ISSN 1212-0014.
- OCHRANA, František., *Metodologie vědy: úvod do problému*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 156 s. ISBN 978-80-246-1609-4.
- Ottův Slovník naučný: *illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*: J. Otto, díl 20, Pohora – Q.v. Praha: 1890
- PALÁT, M. *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: teorie a praxe v Evropské unii*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. 92 s. Monografie. ISBN 978-80-7418-161-0
- PIKNA, B. *Evropská unie: vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje s mezinárodním terorismem)*. Praha: Linde, 2002, 473 s. ISBN 80-7201-383-1.
- PRŮCHA, Jan, *Interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, 199 s. ISBN 978-80-247-3069-1.
- RÁKOCZYOVÁ, Miroslava (a kol.), *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha, Slon 2009, 309 s. ISBN 978-80-7419-023-0.
- SCHEINOST, Miroslav. *Trestná činnost cizích státních příslušníků v ČR a etnický faktor v organizované kriminalitě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. ISBN 80 – 86008 – 12 – 6.
- ŠÍMA, Jaroslav. *Českoslovenští přestěhovalci v letech 1938-1945: Příspěvek k sociologii migrace a teorii sociální péče*. V Praze: Vydavatelství Societas, 1945. 287
- THIESSE, Anne-Marie. *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*. 1. vyd. Překlad Pavla Doležalová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 263 s. Politika a společnost. ISBN 978-807-3251-185.

ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Vyd. 1. Překlad Pavla Doležalová. Praha: Portál, 2007, 135 s. Politika a společnost. ISBN 978-807-3672-362

ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3., upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1998-1999, 2 sv. ISBN 80-7251-003-72.

ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Vyd. 1. Praha: Armex Publishing, 2004, 146 s. ISBN 80-867-9505-5

Legislativa a další právní dokumenty:

ČESKO. O pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, č. 326. [cit. 2014-04-09], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326>

ČESKO. O výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, č. 169. [cit. 2014-04-12] Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>

ČESKO. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, č. 345. [cit. 2014-04-19], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

Evropská úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, č. 550. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=onrf6mjzhezvf6njvgaxgi2brfuyq&type=html&conversationId=28718>

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. Všeobecná deklarace lidských práv - Rezoluce č. 217/III A [on-line]. 10.12.1948. 6 s. [cit. 2014-05-18]. Dostupné z:

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. Úmluva o právním postavení uprchlíků [on-line]. 28.7.1951. 14 s. [cit. 2014-05-18]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf>.

Rada Evropské komise, 2004, Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii - Common Basic Principles for immigrant integration in the European Union,

[cit. 2014-05-18]. 14615/04 (Presse 321), Dostupné z: <http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/010/001245.pdf>

Elektronické zdroje

Analýza aktuální situace v oblasti integrace cizinců v České republice: Ministerstvo vnitra [online]. 2010 [cit. 2014-06-06]. Dostupné z:

docs.opu.cz/Analyza_a_aktualni_koncepce_integrace_cizincu.pdf

HÁLA, Jaroslav. *Prolegomena k penologii* [online]. 2010 [cit. 2014-06-06]. Dostupné z: <http://penologie.hala.sweb.cz/5.htm>

DOČEKAL M., *Koncepce zacházení s vězňnými cizinci*, 31.07.2001, www.mvcr.cz., [cit. 2014-06-06]. Dostupné z: www.mvcr.cz

Cizinci v České republice 2013: Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2014-06-06]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

Postup realizace koncepce integrace cizinců- Společné soužití v roce 2013, Ministerstvo vnitra, MV- 126783- 5/OAM-2012, [cit. 2014-06-06]. Dostupné z: www.mvcr.cz/.../postup-realizace-koncepce-integrace-cizincu-na-2013.pdf

KAMTO, M. *Preliminary report on the expulsion of aliens*. International Law Commission. Fifty-seventh session. Geneva, 2 May - 3 June and 4 July - 5 August 2005. A/CN.4/57/L.1, bod 7 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/296/11/IMG/N0529611.pdf?OpenElement>

THOMPSON, A. Nations, national identities and human agency: putting people back into nations. *The Sociological Review* [online]. 2001, č. 49, s. 18-32 [cit. 2014-05-16]. DOI: 10.1111/1467-954X.00242. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sore.2001.49.issue-1/issuetoc>

UHEREK, Z.: Integrace cizinců z hlediska emického a etického. Dostupné na: http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf, [cit. 2014-04-11].

Názory veřejnosti na usazování cizinců v ČR - březen 2014: Tisková zpráva. In: *Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.: Centrum veřejného mínění* [online <http://cvvm.soc.cas.cz/>]. 11.4 2014 cit. 2014-04-11]. Dostupné

:http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7212/f3/ov140411.pdf

Populační prognóza ČR do roku 2050. 2004. Český statistický úřad. URL: www.csu.statnisprava.cz [Cit. 5.5.2014]. Dostupné in:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_kriminalita

MINISTERSTVO VNITRA ČR. Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra, Strategie prevence kriminality na léta 2012-2015 [on-line]. 2005. [cit. 2008-03-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-na-leta-2012-2015.aspx>

DIAMANT, Jiří. Emigrace a identita *CSMagazín* [online]. 2003 [cit. 2014-06-09]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2003041019>

Související prostudované odkazy:

Centra na podporu integrace cizinců: www.integracnicentra.cz

Cizinci v České republice: www.cizinci.cz, <http://cizinci.wordpress.com>

Český statistický úřad: www.czso.cz

Doma v České republice: www.domavcr.cz

Ministerstvo vnitra: www.mvcr.cz

Ministerstvo zahraničí: www.mzv.cz

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva <http://cizinci.poradna-prava.cz>

Portál pro kritickou diskuzi o migraci v České republice a v zemích střední a východní Evropy: www.migraceonline.cz

Správa uprchlických zařízení: www.suz.cz

Přílohy:

Soubor tabulek č. 1

H1: *Domnívám se, že cizinci se cizinci spíše neinformují o právech a povinnostech v naší zemi před příjezdem do České republiky (tedy ještě ze své země), než informují.*

Absolutní četnost

	ano	ne	celkem
informují se	19	76	
celkem			95

Očekávané četnost

	ano	ne	celkem
kontrolují	47,5	47,5	
celkem			95

Testové kritérium

	ano	ne	celkem
informují se	17,1	17,1	34,2
celkem			

TK: 34, 22

KH: $\chi^2_{1-\alpha}((r-1) * (s-1)) = \chi^2_{0,99}(1*1) = \chi^2_{0,99} = 6,637$

KH: 6,63

H1 se potvrzuje → zamítá se H0 (alternativní hypotéza)

V rámci získaných dat **na hladině významnosti 0,01** bylo zjištěno, že cizinci se spíše neinformují o právech a povinnostech, které v naší zemi mají před příjezdem do České republiky. Tudíž mohou tuto hypotézu potvrdit.

Soubor tabulek č. 2

Hypotéza č. 2 Předpokládám, že je více cizinců, kteří sami nekontrolují změny našich zákonů než těch, kteří si je kontrolují.

Absolutní četnosti

	ano	ne	celkem
kontrolují	12	83	
celkem			95

očekávané četnosti

	ano	ne	celkem
kontrolují	47,5	47,5	
celkem			95

Testové
kritérium

	ano	ne	celkem
kontrolují	26,5315789	26,53157895	53,06316
celkem			

TK: 53,06

KH: $\chi^2_{1-\alpha}((r-1) * (s-1)) = \chi^2_{0,99}(1*1) = \chi^2_{0,99} = 6,637$

KH: 6,63

H1 se potvrzuje → zamítá se H0 (alternativní hypotéza)

V rámci získaných dat **na hladině významnosti 0,01** bylo zjištěno, že je více cizinců, kteří se neinformují o změně našich zákonů, než těch, kteří se informují. Tudíž mohu tuto hypotézu potvrdit.

Soubor tabulek č. 3

H3: *Domnívám se, více cizinců bude znát 3 a více organizací, kde by získávaly informace, než těch cizinců, kteří uvedou jenom 2 a méně.*

Absolutní četnost

	1-2 organizace	3-4 organizace	celkem
znají	65	30	
celkem			95

	1-2 organizace	3-4 organizace	celkem
ano	47,5	47,5	
celkem			95

	1-2 organizace	3-4 organizace	celkem
ano	6,447368421	6,447368421	12,89474
celkem			

TK: 12, 89

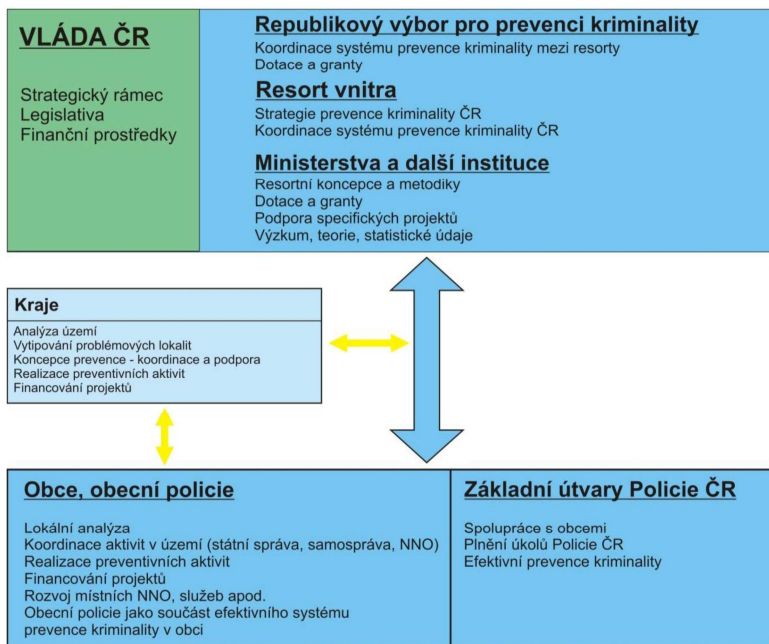
KH: $\chi^2_{1-\alpha}((r-1) * (s-1)) = \chi^2_{0,99}(1*1) = \chi^2_{0,99} = 6,63$

KH: 6,63

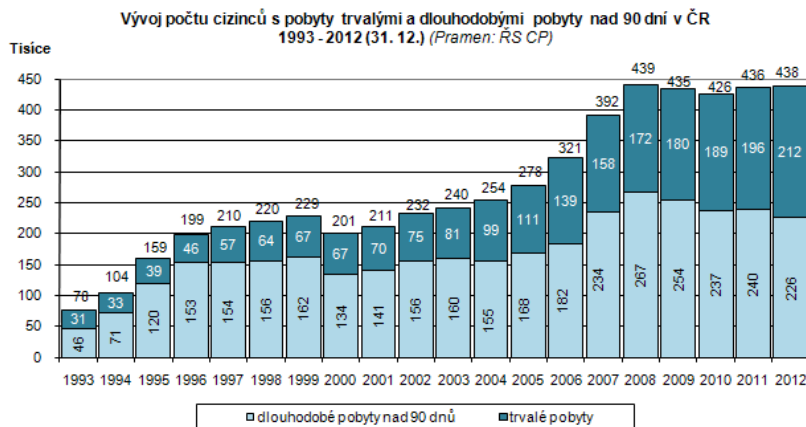
H1 se potvrzuje → zamítá se H0 (alternativní hypotéza)

V rámci získaných dat **na hladině významnosti 0,01** bylo zjištěno, že ne většina cizinců umí vyjmenovat 3 a více organizací, které zpracovávají problematiku cizinců, než těch, kteří znají pouze 2 a méně. Tudíž mohu tuto hypotézu falzifikovat.

SYSTÉM PREVENCE KRIMINALITY V ČR

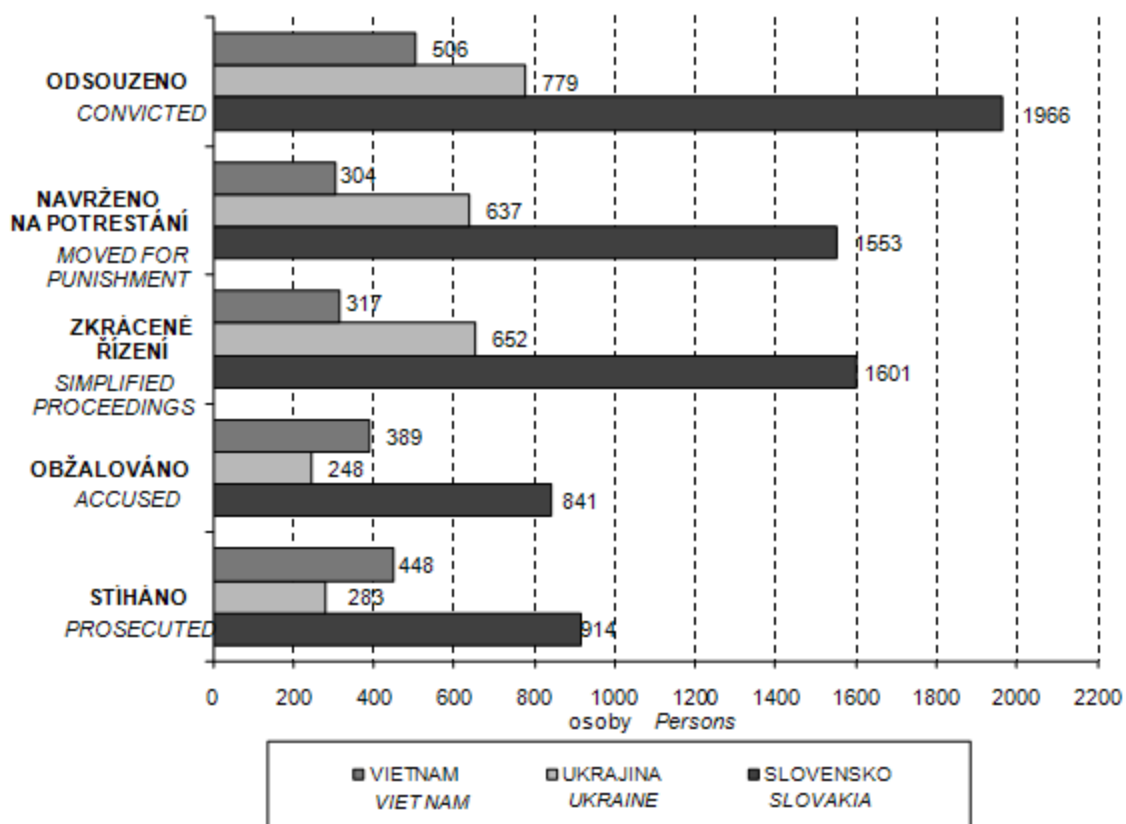

Obrázek č. 1 Systém prevence kriminality, (www.mv.cz)

Graf č. 1: Vývoj počtu cizinců v České republice 1993 – 2012 (www.czso.cz)

**STÍHANÉ, OBŽALOVANÉ, A ODSOUZENÉ OSOBY PODLE STÁTNÍHO
OBČANSTVÍ V ROCE 2012**
*PROSECUTED, ACCUSED AND CONVICTED PERSONS
BY CITIZENSHIP: 2012*

Graf č. 2: Stíhané, obžalované a odsouzené osoby podle státního občanství v roce 2012,

<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/tab/2E003D95CC>

Dotazník českém jazyce:

Dobrý den,

Jsem studentkou Univerzity Pardubice a chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník zpracovává problematiku informovanosti cizinců o jejich právech a povinnostech na území České republiky a bude sloužit jako podklad pro analýzu do mé diplomové práce.

Dotazník je anonymní a nezabere více, než 15 minut času. Prosím o pravdivé odpovědi a ujišťuji Vás, že Vaše odpovědi nebudou zneužity. Zvolenou odpověď označte nebo doplňte, vždy prosím pouze jednu možnost. V případě uvedení míry (1-5) prosím kroužkujte stupnice podle tohoto schématu: (1 je velmi dobré, 2 a 5 je velmi dobré)

Za vyplnění dotazníku děkuji.

1. Jak dlouho žijete v České republice?
2. Jaký byl důvod odjezdu z Vaší země?
3. Přípravovali jste se na příjezd do České republiky ve Vaší zemi? (Konkrétně se jedná o zjišťování informací o právním a sociálním fungování našeho státu).
 - a) Ano
 - b) Ne

Proč?
4. Jaký byl Váš první krok po příjezdu do České republiky?
5. Uměli byste uvést některé rezorty České republiky, které řeší problematiku cizinců?

.....

6. Jakým způsobem jste získávali informace o Vašich právech a povinnostech naší země již v České republice?

7. Jak hodnotíte přístup českých úřadů k řešení Vašich záležitostí? (1-5, přičemž 1 je velmi špatné a 5 je velmi dobré)

1 2 3 4 5

Pokud chcete k této odpovědi dodat slovní vyjádření, zde je prostor:.....

.....

.....

8. Kontrolujete si sami změny našich zákonů ve Vaší věci?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Občas

9. Jaké informační kanály (webové stránky, brožury, cílová centra apod.) využíváte primárně při řešení Vašich záležitostí?

.....

.....

10. Jak byste ohodnotili přísun informací, které se k Vám dostávají ohledně Vašich práv a povinností v České republice?

1 2 3 4 5

11. Co byste na přísunu informací poskytovaných v České republice změnily?

.....

12. Řešili jste během Vašeho pobytu v České republice potíže, které plynuly z neznalosti Vašich povinností či práv?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaké?

13. Jak podle Vás funguje zprostředkování informací ohledně páchaní trestné činnosti?

1 2 3 4 5

14. V České republice převládá názor, že zvyšující se kriminalita je důsledkem zvyšujícího se počtu cizinců. Domníváte se, že by přístup k informacím, který je cizincům poskytován, mohl být jedním z důvodů páchané trestné činnosti cizinců?

.....
.....

15. Prostor pro poznámky k hodnocení přístupu k informacím v České republice, pro které jste v dotazníku nenašli prostor.

.....
.....

Sociodemografické údaje

Váš věk

Vaše pohlaví:

- a) žena
- b) muž

Nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) Základní vzdělání
- b) Vyučen/ a
- c) Středoškolské vzdělání bez maturity
- d) Středoškolské vzdělání s maturitou

e) Vysokoškolské vzdělání: Bc, magisterské, jiné:

Rodinný stav:

- a) Svobodný
- b) Žijící v dlouhodobém partnerském svazku
- c) Ženatý/vdaná

Máte děti? :

- a) ano
- b) ne

Místo aktuálního bydliště v České republice:

Místo původ:

Děkuji za Váš čas !

Dotazník v ukrajinském jazyce:

Анкета

Доброго дня,

Я, студентка Університету Пардубіце, хотіла б вас попросити заповнити дану анкету. Анкета пов'язана з проблематикою інформованості іноземців про їхні права та обов'язки на території Чеської Республіки і буде використана як документ для аналізу у моїй дипломній роботі. Анкета є анонімною та не відніме у вас більше 15 хвилин часу. Прошу відповідати вас правдиво і запевняю, що ваші відповіді не будуть зловжиті. Вибрану відповідь позначте або доповніть, завжди лише одним варіантом, будь ласка. У питаннях, де ви маєте визначити ступінь (1-5), будь ласка, користуйтеся наступною схемою: 1 – дуже погано, 5 – дуже добре.

Дякую за заповнення анкети.

1. Як довго ви проживаєте в Чеській Республіці?
2. Якою була причина від'їзду з вашої країни?
 - А) економічна
 - Б) політична
 - В) духовна
 - Г) ідеологічна (гуманітарна чи етична)
 - Ґ) родинна
 - Д) інша – яка саме?

3. Чи готувались ви до приїзду в Чеську Республіку у своїй країні? (Конкретно мається на увазі, чи з'ясовували ви інформацію про правовий та соціальний хід нашої держави)

а) так

б) ні

Чому?...

4. Яким був ваш перший крок, коли ви прибули в Чеську Республіку?

5. Чи могли б ви назвати установи, які займаються вирішенням проблем іноземців?

.....

6. Яким способом ви дізнавались інформацію про права та обов'язки в нашій країні вже в Чеській Республіці?

7. Як би ви оцінили роботу чеських державних установ у вирішенні ваших питань?

(1-5, де 1 – дуже погано, 5 – дуже добре)

Якщо хочете додати до цієї відповіді конкретніше пояснення, ви можете використати наступні рядки

.....

8. Чи контролюєте ви самі зміни в наших законах, що стосуються вас?

а) так

б) ні

в) інколи

9. Які інформаційні канали (інтернет-сторінки, брошури, центри допомоги і т.д.)

ви використовуєте в першу чергу при вирішенні своїх питань?

10. Як би ви оцінили притік інформації, що до вас дістається, щодо ваших прав та обов'язків у Чеській Республіці?

1 2 3 4 5

11. Щоб ви змінили в способі подачі інформації в Чеській республіці?

12. Чи довелось вам протягом перебування на території Чеської Республіки вирішувати проблеми, що були пов'язані з вашим незнанням своїх обов'язків чи прав?

а) так

б) ні

Якщо так, то які саме?.....

13. Як би ви оцінили надання інформації про порушення законів та скоєння злочинів?

14. В Чеській Республіці переважає думка, що зростання рівня злочинності є наслідком зростання кількості іноземців. Чи думаєте ви, що доступ до інформації, яку отримують іноземці, міг би бути одним з причин того, що іноземці порушують закони?

15. Чи довелось вам протя зростання кількості іноземців.

.....

Соціодемографічні дані

Ваш вік.....

Ваша статъ

а) жiноча

б) чоловiча

Найвищий досягнутий ступiнь освiти

а) загальна неповна

б) загальна повна середня

в) середня професiйна

г) вища освiта

Сiмейний стан:

а) незамiжня/неодружений

б) громадянський шлюб

в) замiжня/одружений

У вас є дiти:

а) так

б) нi

Мiсце вашого перебування в Чеськiй Республiцi:

Звiдки ви родом?

Дякую за ваш час!

Dotazník v anglickém jazyce:

Hello,

I am a Pardubice University student and I would like to ask you to fill in this questionnaire. It processes the issue of foreigner's awareness of their rights and commitments in the area of the Czech Republic and it will be used as a basis for my master's degree paper.

This questionnaire is anonymous and takes less than 15 minutes of your time. I'm asking for true answers and I ensure you that your answers will not be missused. Please mark or fill in your answer, each time only one is possible. In case of a ratio (1 – 5) please choose your answer according to the following principle: (1 very good, 5 poor).

Thank you for your time..

1. How long have you lived in the Czech Republic?
2. What was the reason for leaving your country?
 - a) Economical
 - b) Political
 - c) Religious
 - d) Ideological (humanitarian or ethical)
 - e) Family issues
 - f) Else - describe?
3. Have you prepared yourself for the arrival to the Czech Republic in your country?
(Information about legal and social principles in our country)

- c) Yes
- d) No

Why?

4. What was your first step after arriving to the Czech Republic?

5. Could you name any of resorts, which deal with matters of foreigners?

.....

6. How did you gather information about your rights and commitments after arriving to the Czech Republic?

7. How do you evaluate the attitude of czech bureaus in terms of solving of foreigner's matters?

1 2 3 4 5

Comments:.....

.....

.....

8. Do you check for legal changes concerning your residence?

- d) Yes
- e) No
- f) Occasionaly

9. Which communication channels (web, brochures, centers) do you use in case of solving your issues?

.....
.....

10. How do you evaluate the supply of information, which you receive regarding your rights and commitments in the Czech Republic?

1 2 3 4 5

11. What would you change in supplying of information in the Czech Republic?

.....
.....

12. Did you have to solve a problem which resulted from your unfamiliarity with any of your rights or commitments in the Czech Republic?

Yes

No

If yes, describe

13. How do you evaluate the supply of information regarding criminal activity?

1 2 3 4 5

14. There is a general opinion in the Czech Republic, that the increasing criminal activity is a result of the increasing number of foreigners in our country. Do you think, that the acces to information, which is provided to foreigners might bet he

reason for commissioning of crime of foreigners?

.....

15. Place for other notes.

.....

Sociodemographical data

Age

Sex:

- a) Male
- b) Female

Marital status:

- d) Single
- e) In a relationship for a long period of time
- f) Married

Do you have children? :

- c) Yes
- d) No

Your current place of residence:

Your country of origin:

Thank you for your time!

Dotazník ve vietnamském jazyce

Bảng câu hỏi nghiên cứu

Xin chào anh/chị!

Tôi là sinh viên Trường Đại học Pardubice và tôi muốn yêu cầu anh/chị điền bảng câu hỏi này. Bảng câu hỏi nghiên cứu về sự hiểu biết về quyền lợi và nghĩa vụ của người ngoại quốc đang sống tại Cộng hoà Séc. Kết quả sẽ được sử dụng trong bài viết tốt nghiệp của tôi. Anh/chị sẽ không mất hơn 15 phút để điền vào. Tôi sẽ rất vui nếu các câu trả lời sẽ là trung thực. Câu trả lời là vô danh và sẽ không bị lợi dụng. Anh/chị chọn hoặc điền vào câu trả lời của mình, yêu cầu chỉ một lựa chọn thôi. Trong câu hỏi với những con số, xin chọn một trong năm con số (1 là tốt nhất, 2-5 là khá tốt).

Xin cảm ơn rất nhiều!

1. Anh/chị đã sống ở Cộng hoà Séc được bao lâu?

2. Vì sao anh/chị lại rời khỏi Việt Nam? Vì lí do nào trong những lí do sau?

a) Kinh tế

b) Chính trị

c) Tôn giáo

d) Đạo đức, Tư tưởng

e) Gia đình

f) Lí do khác (Cụ thể thêm):

3. Anh/chị có chuẩn bị trước cho chuyến đi tới cộng hòa Séc không?

a) Có

b) Không

Vì sao?

4. Việc anh/chị làm đầu tiên khi đặt chân đến Séc là gì? Hãy miêu tả

5. Anh/chị có thể đưa ra ví dụ về những cơ quan chuyên giải quyết các vấn đề cho người nước ngoài được không?

6. Anh/chị đã tìm hiểu các thông tin về quyền lợi và nghĩa vụ khi sống tại Séc như thế nào?

7. Anh/chị đánh giá khả năng giải quyết các vấn đề của các văn phòng ở Séc như thế nào?

1

2

3

4

5

Hãy trình bày ý kiến nếu anh/chị muốn:

8. Anh/chị có kiểm tra những thay đổi trong luật pháp liên quan tới anh/chị không?

a) Có

b) Không

c) Thỉnh thoảng

9. Phương tiện truyền thông nào (trang web, sách, các trung tâm tư vấn...) mà anh/chị thường dùng để giải quyết vấn đề?

10. Anh/chị có nghĩ rằng việc tìm hiểu thông tin về quyền lợi và nghĩa vụ của mình khi sống tại Séc là tốt không?

1 2 3 4 5

11. Anh/chị có muốn thay đổi gì về cách việc tìm hiểu thông tin về quyền lợi và nghĩa vụ của mình không?

12. Anh/chị đã từng giải quyết các vấn đề xảy ra bởi việc thiếu hiểu biết đến quyền lợi và nghĩa vụ khi sống tại Séc chưa?

a) Có

b) Không

Nếu có thì xin giải thích thêm:

13. Theo anh/chị cung cấp thông tin về tội phạm có tốt hay không?

1 2 3 4 5

14. Có ý kiến cho rằng việc gia tăng số lượng tội phạm là do số lượng người nước ngoài tăng lên. Anh/chị có nghĩ rằng thông tin được cung cấp cho người nước ngoài có thể là một trong rất nhiều lí do gây ra tình trạng phạm tội ở đây không?

Thông tin bổ sung

Tuổi tác:

Giới tính:

a) Nam

b) Nữ

Trình độ học vấn cao nhất của anh/chị là:

a) Cấp 2

b) trường dạy nghề

c) Trung học nhưng chưa tốt nghiệp

d) tốt nghiệp trung học

e) cử nhân, tiến sĩ hoặc cao hơn

Tình trạng hôn nhân của anh/chị như thế nào?

a) Độc thân

b) Hẹn hò

c) Đã kết hôn

Anh/chị có con chưa?

a) Có

b) Chưa có

Anh/chị đang sống ở thành phố nào ở Cộng hòa Séc?

Anh/chị đến từ đâu?

Xin cảm ơn rất nhiều!

